

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____Л.Г. Буданова
« _____ » _____ 2023 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР

ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
(ПЕРЕКЛАД ВКЛЮЧНО), ПЕРША – АНГЛІЙСЬКА»

Тема: *ЛЕКСИЧНІ ТА СОЦІОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ
СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО ВІЙСЬКОВОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЮ
МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ІНТЕРНЕТ-СТАТЕЙ)*

Виконавець: студентка групи ФЛ-201«М» ВЕЛЬБОЙ ІННА ВІТАЛІЇВНА

Керівник: канд. філол. наук, доцент ПЛЕТЕНЕЦЬКА ЮЛІЯ МИКОЛАЇВНА

Нормоконтролер: _____ (Кондратенко Юлія Вікторівна)

Київ 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій

Кафедра англійської філології і перекладу

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Л.Г. Буданова

« _____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання дипломної роботи Вельбой Інни Віталіївни

1. Тема дипломної роботи – Лексичні та соціопрагматичні особливості перекладу сучасного англомовного військового дискурсу українською мовою (на матеріалі Інтернет-статей)

затверджена наказом ректора від « _____ » _____ 2023 р. № _____

2. Термін виконання роботи: з 2 жовтня 2023 р. по 31 грудня 2023 р.

3. Вихідні дані роботи: Доцільність перекладу сучасного військового дискурсу, так само як і стратегія та спосіб його іншомовного відтворення, визначаються як мовними (в тому числі й соціолінгвістичними та комунікативно-прагматичними) параметрами, так і сукупною дією екстралінгвістичних факторів, які мають неабиякий вплив на алгоритм дій військового перекладача.

4. Зміст роботи:

Розділ 1. Теоретичний аспект дослідження військового дискурсу.

Розділ 2. Методологічні засади перекладознавчого висвітлення лексичних та соціопрагматичних особливостей сучасного англомовного військового дискурсу.

Розділ 3. Лексичні та соціопрагматичні особливості перекладу англомовного військового дискурсу Інтернет-статей.

5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу:

Додаток А. Специфічні характеристики військового дискурсу (за Ю.Ю. Дубровою);

Додаток Б. Розподіл військових термінів-скорочень за кількістю компонентів; Додаток В.

Методика дослідження лексичних та соціопрагматичних особливостей сучасного англомовного військового дискурсу та відтворення їх у перекладі; Додаток Г. Відсоткове співвідношення способів перекладу військових термінологічних одиниць та мовних

засобів прагматичного впливу інформаційно-новинних текстів; Додаток Д. Способи перекладу англомовних військових реалій, які відсутні в українській дійсності і не мають

загальноприйнятих термінологічних еквівалентів; Додаток Е. Розподіл англомовних військових лексичних інновацій за словотвірною основою; Додаток Ж. Способи перекладу

англомовної пейоративної лексики з Інтернет-статей на військову тематику.

6. Календарний план-графік

№ з/п	Завдання	Термін виконання	Підпис керівника
1	Підготувати та узгодити розширений план конспект дипломної роботи.	до 16.10	
2	Підготувати чорновий варіант роботи	до 20.11	
3	Урахувати рекомендації наукового керівника, опрацювати та внести результати додаткових досліджень, що проводилися під час переддипломної практики, підготувати чистовий варіант роботи.	до 27.11	
4	Оформити чистовий варіант роботи та подати його науковому керівникові для підготовки відгуку та організації рецензування.	до 04.12	
5	Подати роботу до комісії з попереднього захисту дипломних робіт.	до 11.12	
6	Подати остаточний варіант роботи в оправі, а також повний пакет супровідних документів на випускову кафедру.	за тиждень до початку роботи ЕК	

7. Консультація з окремого(мих) розділу(ів):

Назва розділу	Консультант (посада, ПІБ)	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв

8. Дата видачі завдання: «_____» _____ 2023 р.

Керівник дипломної роботи _____ Плетенецька Ю.М.

(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____ Вельбой І.В.

(підпис випускника) (П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота «ЛЕКСИЧНІ ТА СОЦІОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО ВІЙСЬКОВОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ІНТЕРНЕТ-СТАТЕЙ)»: 91 сторінка, 5 таблиць, 2 графіки, 95 літературних джерел.

Об'єкт дослідження: сучасний англomовний військовий дискурс.

Мета роботи: дослідження лексичних та соціопрагматичних особливостей перекладу сучасного англomовного військового дискурсу.

Методи дослідження: аналіз та синтез, лінгвокультурологічний метод, дискурс-аналіз, метод контекстуального аналізу, прагматичний аналіз, порівняльний аналіз, метод кількісного аналізу.

Результати магістерської роботи можуть бути використані насамперед для отримання та закріплення навичок перекладу військової термінології з англійської на українську мову, для проведення теоретичних та практичних курсів з лінгвокраїнознавства, англійської лінгвістики, перекладознавства, міжкультурної комунікації та методики викладання іноземних мов. Зібраний та опрацьований матеріал може бути корисним для написання наукових робіт, у перекладацькій діяльності, практичній підготовці майбутніх перекладачів та подальших розвідках магістрів і аспірантів.

ВІЙСЬКОВИЙ ДИСКУРС, ЛЕКСИЧНІ ТА СОЦІОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ, ВІЙСЬКОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ, ТРАНСФОРМАЦІЇ, ВІЙСЬКОВІ ЛЕКСИЧНІ ІННОВАЦІЇ, ПЕЙОРАТИВНА ЛЕКСИКА, ІНТЕРНЕТ-СТАТТІ.

ЗМІСТ

Вступ	6
Розділ 1. Теоретичний аспект дослідження військового дискурсу	11
1.1. Поняття дискурсу в сучасній лінгвістиці	11
1.2. Військовий дискурс та його основні характеристики	16
1.3. Особливості функціонування військової термінології в англomовному Інтернет-просторі.....	21
Розділ 2. Методологічні засади перекладознавчого висвітлення лексичних та соціопрагматичних особливостей сучасного англomовного військового дискурсу ...	26
2.1. Методи дослідження лексичних та соціопрагматичних особливостей сучасного англomовного військового дискурсу та відтворення їх у перекладі	26
2.2. Особливості та потенційні ризики під час перекладу інформаційно- новинних текстів у контексті міжкультурної комунікації.....	32
2.3. Перекладацькі трансформації при перекладі військової термінології	37
2.4. Труднощі перекладу англomовних текстів Інтернет-статей на військову тематику.....	44
Розділ 3. Лексичні та соціопрагматичні особливості перекладу англomовного військового дискурсу Інтернет-статей	50
3.1. Відтворення лексичних особливостей в перекладі англomовного військового дискурсу	50
3.1.1. Переклад емоційно забарвлених елементів військової лексики в Інтернет-статтях	50
3.1.2. Переклад англomовних військових лексичних інновацій та сленгу..	55
3.1.3. Переклад пейоративної лексики в новинних статтях на військову тематику.....	60
3.2. Відтворення соціопрагматичних особливостей в перекладі англomовного військового дискурсу	67
Висновки	73
Список використаних джерел	78
Додатки	87
Додаток А	88
Додаток Б.....	89
Додаток В	90
Додаток Г	91
Додаток Д	92
Додаток Е.....	93
Додаток Ж.....	94

ВСТУП

Обов'язковим та невід'ємним соціальним інститутом будь-якої сучасної суверенної держави є армія, відмінною особливістю якої є чисельність та ступінь боєздатності. Склад армії, усталені звичаї й традиції, ставлення суспільства до армії є найважливішими причинами, що впливають на формування та подальший розвиток військової термінології.

Слід зазначити, що в умовах сучасних військових реформ на тлі глобальної нестабільності зростає інтерес до збройних сил Сполучених Штатів Америки та їхніх союзників, передусім Сполученого Королівства та інших англomовних країн. У зв'язку із цілковитою мілітаризацією суспільства, що посилюється внаслідок виникнення та загострення збройних конфліктів на світовому рівні загалом та в Україні зокрема, нагальною стає проблема дослідження розвитку фахової мови військової сфери.

Наразі в Збройних силах України відбувається динамічне впровадження стандартів НАТО, що зумовлює поживлення діяльності щодо лінгвістичного забезпечення, зокрема військового перекладу. Варто зауважити, що з початком відкритого воєнного нападу Росії на Україну така діяльність отримала ще більше уваги та значущості через недостатню іншомовну комунікативну компетентність українських військовиків та інтенсифікацію службової взаємодії з представниками іноземних військових об'єднань щодо проведення військових тренувань, освоєння нової тактики та техніки.

Виходячи з вищевикладеного, результатом політичних відносин України з іноземними державами стають питання чіткої та адекватної інтерпретації військових термінів. Важливо усвідомлювати необхідність правдиво висвітлювати події під час бойових операцій, адже мову, за допомогою якої описують та аналізують воєнні дії, часто використовують як маніпулятивний інструмент, особливо на просторах Інтернету.

Інтерес до вивчення військового дискурсу з боку дослідників останнім часом набуває все більшого значення. Проблеми дискурсології неодноразово привертала

увагу мовознавців, теоретиків і практиків перекладу, таких як Ф. Бацевич, В. Карасик, Дж. Майклс, О. Морозова, І. Шевченко. Серед вітчизняних та зарубіжних дослідників, які об'єктом наукового пізнання обирали англомовний військовий дискурс та особливості його відтворення в українському перекладі, слід згадати А.С. Махова, Ш.К. Мусурманова, Н.А. Фурсіна, Д.С. Храмченка. Зазначені дослідники приділили особливу увагу вивченню військового дискурсу та особливостей його перекладу з урахуванням специфіки застосування військової лексики.

Утім, в аспекті перекладу військовий дискурс є недостатньо вивченим. У сучасному перекладознавстві досі не запропоновано комплексну модель іншомовного відтворення досліджуваного явища з урахуванням його сутнісних характеристик у широкому філологічному контексті та потреб перекладознавчого аналізу, чітко не окреслено стратегії та способи перекладу військової термінології з англійської на українську мову з урахуванням екстралінгвістичних компонентів текстів військової тематики. Тому виникає потреба комплексного вивчення військового дискурсу з подальшим виявленням його специфіки перекладу.

Актуальність обраної теми роботи зумовлена тим, що на даному етапі розвитку суспільства військова термінологія не лише суттєво збагачується новими лексичними одиницями, а й виходить за межі професійної військової комунікації та постає широко вживаною у повсякденному спілкуванні. У зв'язку із цим, необхідність точного, адекватного перекладу англомовного військового дискурсу має вирішальне значення для ефективної міжнародної військової співпраці.

Мета роботи полягає у дослідженні лексичних та соціопрагматичних особливостей перекладу сучасного англомовного військового дискурсу.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. Дати визначення терміна «дискурс» у сучасній лінгвістиці.
2. Розглянути поняття військового дискурсу та його основні характеристики.
3. Представити особливості та потенційні ризики під час перекладу інформаційно-новинних текстів.

4. Визначити основні способи та прийоми перекладу англійських військових термінів українською мовою.
5. Дослідити специфіку та труднощі перекладу англійських текстів Інтернет-статей на військову тематику.
6. З'ясувати особливості перекладу емоційно забарвлених елементів військової термінології.
7. Проаналізувати відтворення англомовних військових лексичних інновацій та сленгу в перекладі.
8. Здійснити перекладацький аналіз пейоративної лексики в новинних статтях на військову тематику.
9. Дослідити відтворення соціопрагматичних особливостей в перекладі англомовного військового дискурсу.

Об'єктом дослідження виступає сучасний англомовний військовий дискурс.

Предметом дослідження є лексичні та соціопрагматичні особливості функціонування та способи відтворення англійської військової термінології в українському перекладі.

Матеріалом дослідження виступають англомовні новинні статті Інтернет-видання «Українська правда», інформаційних ресурсів “Ukraine Under Attack”, “Ukrainian Military Pages”, сайту “BBC News” та їхні україномовні відповідники.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань у роботі застосовано комплексну методику, включаючи: аналіз та синтез (для огляду теоретичних напрацювань, пов'язаних з особливостями сучасного англомовного військового дискурсу); лінгвокультурологічний метод (застосований в процесі аналізу культурних аспектів та лінгвістичних засобів відтворення військового дискурсу); метод дискурс-аналізу (для дослідження різних аспектів соціокультурної ситуації, в якій функціонує військовий дискурс); метод контекстуального аналізу (для виявлення соціальних та політичних чинників, які впливають на мовленнєву поведінку та вживання мовних засобів у військовому дискурсі різних країн та народів); прагматичний аналіз (для дослідження функцій військового дискурсу та встановлення взаємозв'язку мовних засобів на різних рівнях); порівняльний аналіз

(для визначення відповідності перекладацьких стратегій, використаних перекладачем в українському варіанті матеріалу дослідження); метод кількісного аналізу (для підрахунку відсоткового співвідношення способів перекладу військових термінологічних одиниць та мовних засобів прагматичного впливу інформаційно-новинних текстів).

Наукова новизна здобутих результатів визначається тим, що в роботі уперше здійснено цілісне дослідження лексичних і соціопрагматичних особливостей та прийомів перекладу військової термінології з англійської мови українською й виявлено екстралінгвістичні компоненти текстів військової тематики. У роботі використаний системний підхід до вивчення військового дискурсу і цим самим досліджено представлене явище з лінгвістичної та перекладацької сторін.

Теоретичне значення роботи полягає у тому, що її результати є внеском у загальну теорію перекладу (подальша розробка стратегій та способів перекладу), у теорію військового перекладу (переклад військової термінології) та у часткову теорію англо-українського перекладу. Зібраний фактичний матеріал та висновки дослідження можуть бути використані у подальших розробках теоретичних курсів з теорії дискурсу, особливо тих, що присвячені військовому дискурсу.

Практичне значення отриманих результатів визначається результатами аналізу, які можуть бути використані насамперед для отримання та закріплення навичок перекладу військової термінології з англійської мови українською, для проведення теоретичних та практичних курсів з лінгвокраїнознавства, англійської лінгвістики, перекладознавства, міжкультурної комунікації та методики викладання іноземних мов. Зібраний та опрацьований матеріал може бути корисним для написання наукових робіт, у перекладацькій діяльності, практичній підготовці майбутніх перекладачів та подальших розвідках магістрів і аспірантів. Результати дослідження можна використовувати у лексикографії під час створення термінологічних словників військових термінів.

Апробація отриманих результатів. Основні результати дослідження оприлюднено на СХХІІІ Міжнародній Інтернет-конференції «Розвиток науки та техніки в умовах воєнного стану» (травень 2023, м. Житомир) та на

СХХХІ Міжнародній Інтернет-конференції «Розвиток науки та техніки: виклики сучасності» (вересень 2023 р., м. Чернівці).

Публікації отриманих результатів. На основі матеріалів проведеного дослідження та зроблених висновків було видано друком такі публікації:

Вельбой І.В., науковий керівник Плетенецька Ю.М. Переклад сучасної англomовної військової термінології на матеріалі Інтернет-статей. «Розвиток науки та техніки в умовах воєнного стану»: матеріали СХХІІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. м. Житомир, 3 травня 2023 року. С. 42–46.

Вельбой І.В., науковий керівник Плетенецька Ю.М. Відтворення англomовних військових неологізмів в перекладі українською мовою на матеріалі Інтернет-статей. «Розвиток науки та техніки: виклики сучасності»: матеріали СХХХІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. м. Чернівці, 22 вересня 2023 року. С. 28–32.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО ДИСКУРСУ

1.1. Поняття дискурсу в сучасній лінгвістиці

Стан мовознавчої науки за останнє століття характеризується стрімким розвитком і зміною аспектів, що потрапляють у центр лінгвістичних досліджень. Починаючи з середини ХІХ століття мовознавці намагалися виявити і сформулювати закони мови за зразком природничо-наукових і логіко-математичних дисциплін. На вивчення мовного спілкування активно вплинули такі напрями в науці, як психологія, філософія, логіка, семіотика, етнографія, культурологія, герменевтика та інші [14, с. 65]. Однак дослідження окремих ознак і об'єднання їх у класи та системи не вказувало на те, як користуватися цією системою знань на практиці, зокрема для спілкування індивідумів.

Відсутність правил використання накопичених знань про мову спричинила виникнення орієнтованих на людський фактор функціональних дисциплін. Включення в наукову парадигму виробників мовних одиниць, різних параметрів мовних ситуацій сприяло розвитку теорії комунікації та мовної взаємодії, і це в свою чергу зумовило виникнення нових напрямків у лінгвістиці (теорії мовних актів, теорії висловлювання, теорії дискурсу), нових об'єктів дослідження і, зрештою, нової мовної одиниці – дискурсу.

У лінгвістичній літературі сьогодення поняття «дискурс» є широковживаним. Проте навіть серед мовознавців не існує єдиної думки щодо його трактування, оскільки оперуючи цим поняттям, дослідники часто виходять з полярних позицій. Про зацікавленість науковців проблемами дискурсу свідчить велика кількість праць зарубіжних дослідників, зокрема В.А. Андрєєвої, Н.Д. Арутюнової, В.В. Богданова, В.З. Дем'янка, Л.В. Селезньової, Ю.С. Степанова, В.Є. Чернявської, Л.С. Чікільової. Цей феномен стає ключовим і в наукових доробках таких вітчизняних дослідників, як Ф.С. Бацевич, Є.В. Бондаренко, П.М. Донець, А.П. Мартинюк, О.І. Морозова, К.С. Серажим, Л.В. Солощук, І.С. Шевченко.

Актуальність дослідження дискурсу є очевидною, адже в межах сучасної лінгвістики теорія дискурсу постає як вагома теоретична концепція, у площині якої ведуться численні наукові розвідки. Саме в лінгвістиці цей термін став вперше застосовуватися як самостійна категорія. Вважається, що ввів його в науковий лінгвістичний обіг бельгійський учений Е. Бюіссанс у своїй роботі «Мова і дискурс», опублікованій в Брюсселі в 1943 році, включивши до бінарної опозиції «мова – мовлення» третій компонент – дискурс, який представляв собою механізм перекладу мови як знакової системи в живу мову [44, с. 46].

Незважаючи на те, що поняття «дискурс» існує вже понад дві тисячі років у значенні «діалог», «міркування», як лінгвістичний термін воно почало широко використовуватись лише в 50-ті рр. XX століття після публікації статті американського лінгвіста Зелліга Гарріса “Discourse Analysis”, який назвав так метод аналізу зв’язного мовлення, призначений для виведення дескриптивної лінгвістики за межі одного речення в даний момент часу і для співвіднесення мови та культури. У своїй праці Гарріс вперше вживає поняття «дискурс» як лінгвістичний термін. Він визначає дискурс як «послідовність сказаних або написаних одною чи кількома людьми речень у конкретній ситуації» [61, с. 2].

Дещо згодом французький лінгвіст Еміль Бенвеніст у своїх напрацюваннях використовує термін “discours” в іншому значенні й розглядає його як характеристику «мови, що привласнюється мовцем» [6, с. 296]. Учений вважає, що дискурс – це «будь-яке висловлення, що зумовлює наявність комунікантів: адресата, адресанта, а також наміри адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника». Еміль Бенвеніст розділяє процес використання мови (дискурс) і результат цього процесу (текст), наголошуючи на тому, що мова в першу чергу існує для спілкування мовців, для здійснення комунікативного процесу.

Лінгвістичний енциклопедичний словник пропонує наступне визначення дискурсу: «зв’язний текст у сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; текст, розглянутий в контексті подій; мовлення, розглянуте як цілеспрямований, соціальний акт, як

компонент, що приймає участь у взаємодії людей і механізмах їх свідомості (когнітивних процесах)» [90, с. 136].

М. Стаббс [29, с. 189] і вітчизняний лінгвіст М. Л. Макаров [41, с. 83–90] визначають дискурс з точки зору формальної, функціональної та ситуативної інтерпретації. У формальному відношенні дискурс – це одиниця мови, що перевищує за обсягом речення. В плані змісту дискурс пов'язаний з використанням мови в соціальному контексті. За своєю організацією дискурс є інтерактивним, тобто діалогічним. Схожою є позиція Д. Шифрін, яка розуміє під дискурсом не примітивний набір ізольованих одиниць мовної структури «більших за речення», а цілісну сукупність функціонально організованих, контекстуалізованих одиниць вживання мови [66, с. 289].

Т. ван Дейк описує дискурс як складне комунікативне явище, що включає соціальний контекст та уявлення як про учасників комунікації, так і про процеси виробництва й сприйняття повідомлення. При цьому він підкреслює інтерактивну сторону не лише усної, але й письмової комунікації [20, с. 113].

Данські дослідники комунікації пояснюють дискурс як спосіб уявлення світу або його аспектів. А дискурсивну практику розглядають як один з вимірів або моментів соціальної практики в діалектичному зв'язку з іншими моментами соціальної практики [58, с. 39; 40, с. 235]. Це означає, що деякі аспекти соціального світу функціонують за законами іншої логіки, ніж логіка дискурсу й повинні вивчатися іншими методами.

Попри особливу популярність поняття «дискурс» в останні десятиліття в гуманітаристиці, не існує чіткого і загальноприйнятого визначення терміну, що пов'язано з багатоаспектністю його змісту й форм. Сфера вживання цієї термінологічної одиниці дуже широка: лінгвістика, теорія комунікації, семіотика, логіка, філософія, а також психолінгвістика, соціолінгвістика та інші. Незважаючи на те, у межах якої науки проводиться дослідження, об'єднувальним началом є поняття дискурсу. У зв'язку з цим сучасна українська дослідниця Катерина Серажим робить висновок, що дискурс є багатозначним терміном [51, с. 7]. Сама ж науковиця пропонує таке трактування: «Дискурс – це, образно кажучи, життя тексту в нашій

свідомості, це накладання інформації, яку ми отримуємо з цього тексту, і нашого знання про обставини, спонуки його породження на ментально-чуттєве інформаційне поле нашого індивідуального «Я» [50, с. 13].

Деякі мовознавці трактують дискурс як текст, занурений в ситуацію спілкування та як спілкування за допомогою тексту [28, с. 350], інші наголошують, що дискурс – це не просто потік мовного спілкування, але й мовна поведінка суб'єкта ідеології, обмежена рамками, конкретними обставинами життя людини [42, с. 67]. До того ж лінгвісти розглядають це мовне явище і в широкому розумінні й позиціонують його як інтегральний феномен, мисленнєво-комунікативну діяльність, яка протікає у широкому соціокультурному контексті; сукупність процесу і результату, що включає як позалінгвальний, так і лінгвальний аспекти [60, с. 21].

Що стосується зведення дискурсу до мовлення, Ірина Шевченко та Олена Морозова під мовленням розуміють мовленнєву діяльність, а під дискурсом – мовлення у контексті соціальної та мисленнєвої діяльності і трактують дискурс як інтегральний феномен мисленнєво-комунікативної діяльності, що є сукупністю процесу й результату, включає екстралінгвальний та лінгвальний аспекти [60, с. 26–28].

Виходячи із цього, можемо стверджувати, що дискурс – це водночас і лінгвістичний, і соціокультурний феномен. Він виникає та еволюціонує в культурі, соціумі, життєвому світі людини і здатний не тільки відчувати на собі дію соціокультурного середовища, а й справляти на нього зворотний активний вплив. Цей вплив дискурсу на соціум може бути і позитивним, і негативним, і навіть згубним для самого соціуму [39, с. 384].

У роботах останніх років здійснювалися численні спроби систематизації та класифікації наявних дефініцій. В результаті детального аналізу досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців, узагальнюючи різні трактування дискурсу, Валерія Чернявська виділяє два підходи до визначення даного терміну. Що стосується першого підходу, то дискурс є комунікативною подією, що має своє відображення як у письмових текстах, так і в усному мовленні і «здійснюються у визначеному когнітивно і типологічно обумовленому комунікативному просторі» [59, с. 147]. У

межах другого підходу дискурс розглядають як сукупність текстів, об'єднаних однією темою, при цьому «зміст (тема) дискурсу розкривається не одним окремим текстом, а через інтертекстуальність, в комплексній взаємодії багатьох окремих текстів» [59, с. 147]. Таким чином, В. Чернявська звужує визначення поняття «дискурсу», пропонуючи два значення, в яких враховано, по-перше, залежність тексту від комунікативної ситуації, по-друге, узагальненість та конкретність тексту.

Та все ж найвичерпнішим трактуванням цього терміну вважаємо визначення у працях сучасного вітчизняного лінгвіста Флорія Бацевича, який зазначає, що «дискурс – тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів» [5, с. 154].

Незважаючи на різноманітність підходів вчених до дефініції поняття «дискурс», з вищенаведених визначень можна зробити висновок, що вони не взаємовиключають, а скоріше доповнюють одне одного, розглядаючи поняття з різних ракурсів.

Дискурс має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування й регулюється стратегіями і тактиками учасників. Зупинимось детальніше на аспектах та критеріях диференціації дискурсу.

Особливий інтерес представляють деякі положення українських лінгвістів І. Шевченко та О. Морозової, які запропонували такі критерії розрізнення типів і підтипів дискурсу:

- 1) за формою: усний і письмовий;
- 2) за видом мовлення: монологічний або діалогічний;
- 3) за адресатним спрямуванням: інституційний і персональний;
- 4) за умов різних настанов і комунікативних принципів: аргументативний, конфліктний та гармонійний дискурси;
- 5) за соціально-ситуативним параметром: політичний, адміністративний, юридичний, військовий, релігійний, медичний, діловий, рекламний, педагогічний,

спортивний, науковий, медійний (дискурс засобів масової інформації), електронний (інтернет-дискурс);

6) за різноманітними характеристиками адресанта й адресата: соціально-демографічний критерій; соціально-професійний критерій; соціально-політичний критерій;

7) за функціональною та інформативною складовими: спілкування інформативне (емотивний, оцінний, директивний дискурси) та фактичне;

8) за критерієм формальності та змістовності у функціонально-стильовому аспекті відповідно до жанрів і реєстрів мовлення: художній, публіцистичний, науковий, офіційний і неофіційний, та інші [60, с. 233].

Варто зауважити, що типологічно різні дискурси корелюють між собою і мають у своїй структурі спільні ознаки. Виділення того чи іншого принципу класифікації дискурсу залежить від його актуальності для сучасної лінгвістичної парадигми та напряму дослідження [9, с. 154].

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що незважаючи на те, що теорія дискурсу і його типологія вже тривалий час досліджуються лінгвістами, досі не існує універсального визначення цього поняття, яке б включало всі його аспекти, та не розроблено уніфікованої системи критеріїв класифікації його різновидів.

Тому, беручи до уваги наведені визначення дискурсу зарубіжних та вітчизняних дослідників, пропонуємо таке його тлумачення: дискурс – це сукупність багатьох усних або письмових зв'язних текстів у певній комунікативній ситуації, які поєднані спільною темою, яким притаманні своєрідна лексика та граматики, особливі правила слововживання і синтаксису, характерна семантика, які взаємодіють між собою у сукупності з екстралінгвістичними та прагматичними, соціокультурними та іншими факторами.

1.2. Військовий дискурс та його основні характеристики

Багатоманітність сфер професійної комунікації та мозаїчність сучасного дискурсного аналізу зумовлюють актуальність звернення до характеристик окремих дискурсів. За спостереженнями дослідників, сучасній англійській мові властива

мілітаризованість [67, с. 11], яка всебічно впливає на осіб в процесі комунікації, оскільки специфічний військовий дискурс екстраполюється на дискурс загальнолюдський, що привносить дух боротьби в життя та спілкування. Сьогодні світ стикається з війнами, різноманітними виявами агресії, що пояснює інтерес сучасних науковців до визначення особливостей військового дискурсу. Як відзначає американський дослідник Дж. Майклс, «у конфліктах дискурс відіграє вагому роль, як пряму, так і дотичну», а принципи ведення війни є невід’ємними від мови війни [65, с.149].

Питання функціонування мови у військовій сфері, яка характеризується життєдіяльністю, організацією, структурно-системними зв’язками і специфічною обумовленістю збройних сил, знайшло відображення у військовому дискурсі. На основі аналізу наукової літератури визначаємо військовий дискурс як усний чи письмовий комунікативний акт, використовуваний для реалізації формального чи неформального спілкування у військовому контексті. Такий дискурс описує військові дії, зброю, тактику ведення війни, звання, організацію військових формувань за допомогою вербальних і невербальних засобів, обумовлених ситуацією військового спілкування разом з екстралінгвальними факторами, і має ряд специфічних характеристик (Додаток А).

У світлі подій останніх років, зокрема військових дій в Україні, можна стверджувати, що актуальність та важливість дослідження військового дискурсу не підлягає сумніву. Як зазначає дослідниця Ю.М. Сдобнова, «військовий дискурс – це особливо регламентоване інституційне мовопродукування, характерне для збройних сил в сукупності всіх комунікативних реалізацій і в єдності з соціокультурними, прагматичними, психологічними факторами, тобто з тими факторами, які перманентно впливають на його вербалізацію і сприйняття в рамках інституту збройних сил» [53, с. 22].

Військовий дискурс є невід’ємною частиною життя нації в умовах війни. Воєнна ситуація, яка передусім вербалізується у військовому дискурсі, сприймається як свого роду «діалог» з іншими людьми та культурами, здатний відобразити мовні,

культурологічні, соціальні, економічні, політичні, етнічні, національні та інші ментальні поля картини світу певної лінгвокультурної групи [19, с. 7].

Таким чином, військовий дискурс представляє собою систему концептів, що відображають уявлення про реальні та уявні об'єкти, явища та їх взаємодію в сфері військового протистояння, їх раціональну та емоційну оцінку, і засоби вираження, що забезпечують комунікацію членів військового співтовариства між собою та із зовнішнім світом в різноманітних ситуаціях взаємодії і протидії. Основу цієї системи складають військові концепти, вплетені в полотно мови військових термінів та їх неофіційних еквівалентів – військових професіоналізмів і жаргонізмів, що вказують на семантичні і формальні відносини, у які вступають терміни в тексті, а також в системі мови.

Специфіка військової діяльності визначає такі мовні особливості, як стислість, лаконічність, точність і ясність, які можна розглядати як засіб уникнення двозначності. Це знаходить своє вираження в типах військового дискурсу, які покликані регламентувати військову діяльність. Дослідники виокремлюють міжчасовий актуальний характер військового дискурсу, який підтверджується тим, що мова військовослужбовців мала місце в усі часи історії, до того ж, у кожен період вона володіла властивим тому часу колоритом [35, с. 372].

Що стосується компонентів військового дискурсу, посилаючись на праці української дослідниці Вікторії Погонєць, можемо виділити наступні: дискурс військових про війну та їхню діяльність, політиків про війну, дискурс засобів масової інформації, які висвітлюють військові події. За формою військовий дискурс поданий монологічним (накази, розпорядження, зведення, посвідчення, промови, доповіді, статті, огляди, інструкції, звіти, тощо) та діалогічним спілкуванням (військовослужбовців, політиків, дипломатів, журналістів та ін.) [47, с. 68].

Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми та текстів військової тематики дозволяє виокремити ряд лексичних особливостей сучасного англomовного військового дискурсу. До них входять військові терміни, аббревіатури, жаргонізми, сленгізми, неологізми, військові афоризми, фразеологізми, приказки та низка образних елементів, що викликають емоції аудиторії.

Для виявлення основних типів військових термінів ми звернулися до напрацювань А.А. Стрельцова [56, с. 11], який виділяє:

1) прості терміни, що складаються з одного слова (bullet – куля, grenade – граната);

2) похідні терміни, утворені за допомогою:

а) афіксації – додавання афіксу до основи слова (countermeasures – заходи протидії, афікс counter-; antidote – протидіючий засіб, афікс anti-);

б) трансформації – утворення однієї частини мови з основи іншої без зміни форми (mortar – міномет, to mortar – вести мінометний вогонь; shell – снаряд, to shell – обстрілювати);

3) складні терміни складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс (firearm – вогнепальна зброя, half-track – напівгусеничний);

4) терміносполучення, що містять кілька компонентів (antitank artillery – протитанкова артилерія, armor protection – броньовий захист).

Зважаючи на те, що військова наука та військова справа розділені на окремі галузі, виокремлюємо такі види військової термінології:

1) тактична, тобто відноситься до воєнної тактики (складова воєнного мистецтва, що визначає і обґрунтовує найдоцільніші способи, форми і засоби бою (бойових дій) з метою покращення тактичної (оперативної) обстановки, досліджує особливості підготовки та ведення всіх видів бою як своїми військами, так і супротивником у різній обстановці): setback – відступ, attack problem – тактична задача по веденню наступального бою;

2) військово-організаційна, під якою розуміється організаційно-штатна структура військ: General Staff of Armed Forces – Генеральний штаб Збройних сил, military district – військовий округ;

3) військово-технічний, відноситься до бойової техніки, озброєння тощо: missile launcher – ракетна пускова установка, jet fighter – реактивний винищувач;

4) за видами збройних сил: Army – всі сухопутні війська, включаючи піхоту й танки, Navy – військово-морський флот;

5) за пологами військ: tank brigade – танкова бригада, ground attack air force – штурмова авіація.

Окремої уваги також заслуговує класифікація К.Д. Ісаєвої, яка розрізняє наступні групи військових термінів, розподілені за тематичною ознакою [24, с. 31]:

- військові команди (Струнко! Стій!);
- військово-технічні терміни (керована ракета великої дальності);
- оперативно-тактичні терміни (бойовий порядок);
- військово-адміністративні (дивізійний округ);
- військово-топографічні (розвідка місцевості);
- військово-інженерні (понтонно-переправні засоби);
- військово-медичні (тактична аптечка);
- авіаційні (система протиповітряної оборони) тощо.

На сьогоднішній день існує безліч різноманітних поглядів з приводу угруповання військових термінів. Кожна із вищезазначених класифікацій є вагомим внеском у термінознавство і має право на існування, оскільки окреслює певну конкретну особливість терміна.

Слід зазначити, що склад військової термінології є досить непостійним, так як він безупинно змінюється шляхом зникнення ряду слів із загального ужитку, зміни прийнятих значень, поповнення новими термінами, так званими термінологічними неологізмами у зв'язку з реорганізацією збройних сил, розробкою нових зразків військового озброєння та техніки, нової стратегії ведення бойових дій [54, с. 14–15]. Таким чином, сучасна військова термінологія потребує постійного вивчення та чіткої класифікації.

Отже, як показує проведений аналіз, військовий дискурс визначається як соціально-професійний дискурс про військову діяльність та війну як в традиційній, так і в сучасній її формах. Він є компонентом суспільно-політичного дискурсу та представляє систему концептів, що відображають уявлення про об'єкти, явища та їх взаємодії у військовій сфері, їх раціональну та емоційну оцінку і засоби вираження, що забезпечують комунікацію членів військового співтовариства між собою та із зовнішнім світом в різноманітних ситуаціях взаємодії і протидії, з урахуванням

прагматичних, соціокультурних, психологічних та інших позамовних чинників.

1.3. Особливості функціонування військової термінології в англomовному Інтернет-просторі

Динамічний розвиток галузі комп'ютерних технологій дуже змінив сучасне суспільство. Сьогодні більшість людей на планеті не може уявити буденне життя без ноутбуків, смартфонів та інших гаджетів. Тому цілком зрозуміла загальна тенденція до активізації соціальних діалектів в Інтернет-просторі.

Останнім часом слова «війна», «військова операція», «окупація» займають ключові позиції в нашій медіа-комунікації. Інформаційний простір у свою чергу стає цінним гравцем у фактологічному, інтерпретаційному протистоянні суб'єктів. Це пояснюється тим, що від правдивості, точності та об'єктивності поданої інформації залежить самовизначення, ідентифікація та відповідне тлумачення подій громадянами, а надто – і їх подальша стратегія дій. За таких обставин роль Інтернет-джерел складно переоцінити. Безумовно, неповне, неправдиве чи патріотично обумовлене висвітлення подій дає підстави для різких змін настроїв аудиторії, кардинальної підміни ідеалів чи ціннісних орієнтирів у соціальному житті. До речі, засоби масової інформації, оскільки вони повинні швидко реагувати на соціальні зміни, є важливим джерелом нових термінів, яких ще немає у словниках. Звичайно, нововведення викликають великі труднощі, коли їх доводиться перекладати іншою мовою.

Як ми вже зазначали раніше, військова термінологія являє собою складний, надзвичайно динамічний об'єкт дослідження і становить найбільш рухому частину військової підмови. Утворення нових термінів може бути обумовлене появою нових зразків озброєння, бойової техніки, розробкою нових методів ведення війни або реорганізацією видів збройних сил [45, с. 14].

У лінгвістиці військову лексику прийнято класифікувати на три основні групи. Згідно з запропонованою типологією Л.Л. Нелюбіна, усі військові терміни поділяють на:

- військову термінологію, що вербалізує поняття, які безпосередньо пов'язані з військовою справою, збройними силами, способами ведення бою і т. ін.;
- військово-технічну термінологію, яка об'єднує в своєму складі науково-технічні терміни;
- емоційно забарвлену військову лексику (сленг), представлену словами та сполученнями, які характеризуються частотністю вживання в усній розмовній мові військовослужбовців і є фактично стилістичними синонімами еквівалентів військових термінів [45, с. 13].

На основі дослідження військової термінології в англomовному Інтернет-просторі, узагальнимо, що з точки зору вживаності військової сленг можна розділити на дві частини. Перша частина, яка є порівняно нечисленною, вживається досить широко і входить як складовий елемент в просторічну лексику англійської мови, що позначає військові поняття. Наприклад, *brass hat* – генерал, *flat top* – авіаносець, *GI* – солдат, *leatherneck* – морський піхотинець. Друга більш численна частина має вузьку сферу вживання і переважно використовується збройними силами англomовних країн [3, с. 9]. Ця частина військового сленгу складається зі специфічної просторічної військової лексики. Наприклад, *ask-ask* – зенітка, *civ-vie street* – громадянська служба, *loot* – лейтенант, *slick* – неозброєний гвинтокрил [89].

Часто в Інтернет-статтях, зокрема на сайті “BBC News”, можна зустріти і спеціальну військову фразеологію – змінно-стійкі та стійкі словосполучення, які зрідка вживаються у літературній мові та наявні у сфері мовного спілкування з військової тематики. Наприклад, змінно-стійкі сполучення (*to lift fire* – переносити вогонь, *to hit the silk* – здійснити стрибок із парашутом, *to do one's bit* – виконувати свій обов'язок перед батьківщиною), кодовані стійкі сполучення, що виникають у результаті прихованого управління військами (*mayday* – міжнародний сигнал небезпеки), команди (*general alarm* – сигнал загальної тривоги), військові афоризми, прислів'я, вульгаризми (*to be quick on the draw* – миттєво реагувати, *to have sand in one's hair* – мати досвід бойових дій у пустелі, *to buy the farm* – бути вбитим, *egg beater* – гелікоптер) [69; 76].

У межах військового дискурсу на просторах Інтернету часто використовуються спеціальні терміни, що дозволяють вирішити низку комунікативних завдань, зокрема, реалізацію однієї з важливих комунікативних стратегій – інформувати та переконувати. Військово-інформаційні тексти призначені для передачі конкретної інформації про ті чи інші військові та військово-технічні поняття, нові терміни, новини військової техніки або нові положення військової теорії.

Завдання військово-публіцистичних онлайн-статей полягає не тільки в інформуванні, а й у сприянні розумінню соціальних процесів у світі. Вони надають інформацію про ті чи інші події та одночасно впливають на одержувачів повідомлення, формують їхнє ставлення до цих подій. Наприклад: “According to the intelligence, the enemy used all available regular weapons, including tanks and D-30 howitzers. As a result of hostile attacks, yesterday, in Avdiyivka, one house was destroyed and the one next to it was damaged” [80].

Упродовж дослідження англійської військової термінології ми також мали змогу ознайомитися із законами та інструкціями, що регулюють життя та роботу військових у різних побутових та бойових умовах. Для них характерний спокійний діловий виклад, пряма вказівка, що, як і в якому порядку робити, що усуває можливість виникнення якихось непорозумінь. Одержувач повідомлення відразу ставиться у певні рамки поведінки і має чітко виконувати всі розпорядження та визначення, викладені у законі. Як приклад наведемо наступний уривок, у якому йдеться про заборонені види зброї: “Specific types of weapons are banned entirely, such as anti-personnel landmines, and biological and chemical weapons” [83].

На просторах Інтернету можна зустріти і військово-економічні тексти. Це бойові документи, створені для підготовки, організації та управління бойовими діями військ, організації їх руху, дислокації та постачання. До цього жанру відносяться також різні директиви, циркуляри та накази, спільні для всіх військ. Перш за все, найсуттєвішою особливістю текстів військово-ділового жанру є переконливість і експресивно-емоційний зміст, що відрізняє їх від інших військових жанрів.

Наявність надзвичайно великої кількості скорочених лексичних одиниць різного роду є ще однією особливістю функціонування військової термінології в

англомовному Інтернет-просторі. Використання великої кількості скорочень є відмінною рисою військових і технічних матеріалів з точки зору лексики. Абревіація сприяє підвищенню ефективності комунікативної функції мови, яка забезпечується шляхом передачі максимальної кількості інформації при мінімальному використанні графічної форми. Скорочення можуть бути однокомпонентними (Co – Company), двокомпонентними (RJ – Road Junction, SW – Special Weapons), трикомпонентними (DIC – Defence Industrial Complex, SAC – Strategic Air Command), чотирикомпонентними (FEBA – Forward Edge of Battle Area) та навіть п'ятикомпонентними (MGCIR – master ground-controlled interception radar) [91]. Наявність усіх цих груп можна спостерігати у текстах військового дискурсу (Додаток Б).

Звісно, що комунікація в Інтернет дискурсі має власні лінгвістичні особливості, і використання неологізмів – одна з них. Будь-які військові дії, а тим більше національні трагедії, спонукають народ до активного оновлення мови, бурхливої словотворчості. Так, російсько-українська війна кардинально змінила життя багатьох людей, викликала шквал негативних емоцій, змусила пізнавати ті реалії, які більшість мирного населення України не знала. Зрозуміло, що омовлена реакція соціуму на ці зміни не забарилася і, як наслідок, спричинила появу значної кількості військових неологізмів, які закумулювали в собі весь спектр емоцій українського народу до агресора, його політичних поплічників у Європі та світі, а також ставлення українців до бездіяльності та пасивності переважної більшості росіян.

Серед вітчизняних вчених новотвори військового дискурсу 2013-2015 років вивчала О.Л. Кирилук [30], а мовні інновації російсько-української війни досліджувала філологиня С.П. Гриценко [18]. Досліджуючи процес неологізації, лінгвісти вкладають різний зміст у поняття неологізму. Так, О.О. Селіванова визначає термін «неологізм» як слова чи сполучення, що використовуються в мові «в певний період на позначення нового або вже наявного поняття або в новому значенні й усвідомлюються як такі носіями мови» [52, с. 417]. Досить вичерпне пояснення неологізму пропонує О.А. Стишов, який зазначає, що неологізми – це «слова, словосполучення, фразеологізми, окремі їхні значення, що з'явилися на певному етапі

розвитку мови для позначення нових реалій і понять, периферійних номінацій, актуалізація яких зумовлена соціальними і територіальними чинниками функціонування літературної мови... » [55, с. 46]. Для неологізмів періоду війни часто властиве саркастичне або іронічне емоційне забарвлення. До того ж високий ступінь емоційності під час номінації швидко породжує синонімічні ланцюжки неологізмів як з позитивною, так і з негативною конотацією.

Варто відзначити, що здатність соціальних мереж до так званого вірусного поширення інформації та їхня конвергентність сприяють інформаційному розгортанню обговорення проблеми, що викликає інтерес аудиторії. Такими інформаційними вузлами стають спільноти і групи, основне контекстуальне наповнення яких стосується військових подій, і на їх теренах мільйони користувачів сприймають, обговорюють і транслюють судження та ідеї, пов'язані з інтерпретацією військових подій. На основі вищесказаного можна зробити висновок, що Інтернет-комунікація сприяла формуванню передумов для еволюції і поширення сучасного англійського військового дискурсу, він набув цілісної форми з особливими характеристиками експресивності та виразності.

Отже, як показує проведений аналіз, інтерес до вивчення військового дискурсу з боку дослідників останнім часом набуває все більшого значення. Сучасний англійський військовий дискурс характеризується низкою лексичних особливостей, таких як військові терміни, аббревіатури, фразеологічні одиниці, сленгові слова та інші образні елементи, які слугують інструментами для передачі повідомлень військової тематики. Окрім того, військова лексика тісно переплітається з повсякденною мовою, а військові термінологічні одиниці все частіше з'являються у вокабулярі мовця, а тому систематизація, класифікація та дослідження процесів утворення й розповсюдження є доцільними та необхідними в лінгвістиці.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО ВИСВІТЛЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ТА СОЦІОПРАГМАТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО ВІЙСЬКОВОГО ДИСКУРСУ

2.1. Методи дослідження лексичних та соціопрагматичних особливостей сучасного англомовного військового дискурсу та відтворення їх у перекладі

Як відомо, правильне визначення методологічної основи будь-якого практичного дослідження має надзвичайно важливе значення у процесі безпосередньої реалізації поставлених на початку такого дослідження завдань, майже на сто відсотків обумовлюючи достовірність отримуваних у ході практичного експерименту результатів.

Так, встановлюючи ключові методологічні орієнтири наукової роботи, ми, в першу чергу, виходили з особливостей лексичної та соціопрагматичної організації складної, багатовимірної будови сучасного англомовного військового дискурсу. Матеріалом дослідження виступають англомовні новинні статті Інтернет-видання «Українська правда», інформаційних ресурсів “Ukraine Under Attack”, “Ukrainian Military Pages” та сайту “BBC News” з відповідними україномовними інформаційно-новинними текстами онлайн-видань. Під час вивчення англомовного дискурсу було проведено ретельну вибірку найбільш репрезентативних прикладів вживання військових термінологічних одиниць. В цілому загальний обсяг відібраного матеріалу становить близько 90 речень із оригінальних англомовних новинних текстів військової тематики, які рясніють яскравими виразами і конструкціями.

Методологічним підґрунтям дослідження лексичного, соціопрагматичного та перекладацького аспекту військового дискурсу виступають різні методи дослідження, включаючи загальнонаукові: аналіз та синтез, лінгвокультурологічний метод, метод дискурс-аналізу, метод контекстуального аналізу, прагматичний аналіз, порівняльний аналіз, метод кількісного аналізу. Розглянемо детальніше кожен із методів, якими ми оперували, досліджуючи відтворення сучасного військового дискурсу в англо-українському перекладі.

Одним із широко застосовуваних у нашому дослідженні є загальнонауковий метод аналізу та синтезу. Аналіз – це метод наукового пізнання, що являє собою мисленнєве розчленування досліджуваного об'єкта на основні елементи з метою вивчення його структури, окремих ознак, властивостей, внутрішніх зв'язків, відношень. Аналіз надає досліднику можливість проникати в сутність явища, що вивчається, шляхом розчленування його на складові елементи і виявляти головне, суттєве. Метод синтезу являє собою мисленнєве поєднання складників, елементів, властивостей, зв'язків досліджуваного об'єкта, розчленованих внаслідок аналізу, та вивчення цього об'єкта як єдиного цілого [16, с. 25]. Однак лише в своїй єдності аналіз і синтез дають цілісне і всебічне пізнання дійсності. У нашому дослідженні аналіз військового дискурсу включає в себе вивчення мовних засобів, тематики, контексту, мети та адресата висловлювань. Важливим елементом аналізу є визначення мовних та культурних особливостей військового дискурсу, які відрізняються від загальних мовних засад та норм. Синтез військового дискурсу передбачає об'єднання результатів аналізу та їх узагальнення. Наприклад, зіставляючи особливості англійського і українського військового дискурсу, ми з'ясуємо їхні спільні та відмінні риси, а також встановлюємо залежності між культурними та історичними чинниками та мовними особливостями військового дискурсу.

Для відтворення культурологічної складової сучасного військового дискурсу невід'ємним є метод лінгвокультурологічного аналізу. Цей метод виявляє здатність знаків відображати сучасну культурну самосвідомість народу, яка розглядається як основа його ментальності, та виражати її в живому вживанні в текстах різного типу [10, с. 31]. Уважне вивчення Інтернет-статей на військову тематику допомагає глибше проникнути в англійську культуру, розкрити смисли, які стоять за військовими термінологічними одиницями, зрозуміти ціннісні установки і в результаті сформулювати уявлення про картину світу, яка існує в цій культурі. Що стосується культурообумовлених елементів тексту Інтернет-статей, ми розглядаємо найширше коло одиниць: від слів, що позначають реалії, культуроспецифічної та безеквівалентної лексики до запозичень та вкраплення в текст іноземних слів та виразів [49, с. 26]. У нашому дослідженні лінгвокультурологічний метод було

застосовано в процесі аналізу культурних аспектів та вивчення соціально-політичних умов, які впливають на мовленнєву практику та мовні засоби військового дискурсу, а також під час вивчення особливостей використання військової термінології та способів її відтворення у мові перекладу зі збереженням культурологічних складових.

Метод дискурсивного аналізу має за мету вияв соціального контексту, що стоїть за усним чи писемним мовленням, дослідження взаємозв'язку між мовним кодом у спілкуванні та соціальними, психічними, психологічними, культурними процесами [4, с. 11]. У своєму дослідженні ми використовуємо метод дискурс-аналізу для того, щоб виявити та описати, як військовий дискурс впливає на формування військової культури та ідентичності, відображаючи та сприяючи породженню культурної та національної свідомості, а також для дослідження різних аспектів соціокультурної ситуації, у якій функціонує військовий дискурс. Крім того, застосування методу дискурсивного аналізу допомагає вивчити відмінності між культурними та соціальними концепціями, які відображаються у військовому дискурсі, що, в свою чергу, має важливе значення для перекладу.

Метод контекстуального аналізу є сукупністю процедур, спрямованою на встановлення статусу тексту відносно інших текстів, його значимості в соціокультурному контексті, а також на реконструкцію авторського (комунікативного) задуму, мотивів і цілей, загального змісту, рецептивної спрямованості тексту тощо [2, с. 21]. На підставі контекстуалізації, в межах якої реалізується розвиток відповідної теми й розкриття концепту тексту, здійснюється інтерпретація інформації, закладеної в тексті, установа автурської мети та стратегій впливу на читача. Метод контекстуального аналізу дозволяє нам вивчити особливості мовленнєвої поведінки та комунікації між військовими в різних культурах, а також дослідити значення термінів та понять, пов'язаних з військовою діяльністю. Це може допомогти зрозуміти, як представники різних культур сприймають і ставляться до війни та військової діяльності в цілому.

З огляду на те, що предметом дослідження є лексичні та соціопрагматичні особливості сучасного англійського військового дискурсу, ми застосували метод прагматичного аналізу. Він полягає в дослідженні цілей, комунікативних дій та

особливостей мовленнєвої поведінки учасників комунікації в умовах тієї чи іншої комунікативної ситуації. Прагматичний аналіз на рівні слова має на меті встановлення внутрішніх закономірностей, яким підкорюється вибір та вживання лексичної одиниці в типізованій ситуації спілкування. Водночас особливого значення набуває виявлення обмежень на використання лексичної одиниці [22, с. 209]. Метод прагматичного аналізу надає нам можливість дослідити функції військового дискурсу в англійській та українській культурах, такі як роз'яснення ситуації, переконання, мотивація тощо. Це дозволяє збагнути, як військовий дискурс використовується для досягнення конкретних цілей у різних культурах, а також прослідкувати ставлення до різних аспектів військової діяльності.

Оскільки дослідження проводиться в галузі перекладознавства, то, безумовно, перекладознавчий метод порівняльного аналізу складає основу усієї нашої наукової роботи. На думку українського мовознавця Віктора Коптілова, при порівнянні першотвору й перекладу необхідно насамперед «враховувати мистецький (суб'єктивний) та науковий (об'єктивний) фактори» [34, с. 29], до того ж відповідність / невідповідність оригіналу друготвору має досліджуватися «на п'яти мовних рівнях: фонетичному, ритмічному, лексичному, морфологічному та синтаксичному» [34, с. 30]. Зважаючи на тенденцію, поширену в сучасному перекладознавстві, протягом усього дослідження ми порівнювали оригінальний та перекладений тексти Інтернет-статей у функціональному аспекті й намагалися встановити їх функціональну відповідність, яка не завжди простежувалась у зібраному для дослідження матеріалі. Застосування цього методу дозволило нам порівняти військовий дискурс досліджуваних культур та контекстів, зосереджуючись на перекладі та порівнянні лексичних одиниць, структур та інших мовних засобів. У такий спосіб нам вдалося виявити культурні відмінності військової термінології англійської й української мов та встановити різницю в підходах до вживання термінів та сленгових виразів.

Метод кількісного аналізу відіграє важливу роль у системі методів перекладацького та лінгвістичного дослідження. Він дозволяє розширити можливості вивчення лінгвістичних об'єктів, а саме порівняти вживання конкретних лексичних

одиниць у тексті та їх перекладі, висловити в кількісній формі ступінь взаємодії складових їх елементів, визначити силу та характер впливу різних факторів, синтезувати нові джерела, що містять необхідні відомості [10, с. 37]. У нашому дослідженні за допомогою кількісного аналізу ми визначаємо, які теми та тематичні групи домінують у військових текстах, які мовленнєві акти найбільш поширені та які особливості граматики та лексики використовуються. Крім того, проводимо кількісний аналіз перекладацьких трансформацій для виявлення тенденцій їхнього функціонування у процесі перекладу сучасного англomовного військового дискурсу українською мовою і робимо підрахунки відсоткового співвідношення способів перекладу військових термінологічних одиниць та мовних засобів прагматичного впливу інформаційно-новинних текстів.

Таким чином, методологічною основою дослідження лексичного, соціопрагматичного та перекладацького аспекту військового дискурсу виступають різні методи дослідження: аналіз та синтез (для огляду теоретичних напрацювань, пов'язаних з особливостями сучасного англomовного військового дискурсу); лінгвокультурологічний (застосований в процесі аналізу культурних аспектів та лінгвістичних засобів, які використовувалися для реалізації прагматичного потенціалу інформаційно-новинних текстів військового дискурсу, а також способів їх відтворення у мові перекладу зі збереженням культурологічних складових); метод дискурс-аналізу (для дослідження різних аспектів соціокультурної ситуації, в якій функціонує військовий дискурс, та виявлення відмінностей між культурними й соціальними концепціями, які відображаються в новинних текстах); метод контекстуального аналізу (для виявлення соціальних та політичних чинників, які впливають на мовленнєву поведінку та вживання мовних засобів у військовому дискурсі різних країн та народів); прагматичний аналіз (для дослідження функцій військового дискурсу та встановлення взаємозв'язку мовних засобів на різних рівнях); порівняльний аналіз (для виокремлення культурних відмінностей військової термінології англійської й української мов та визначення доречності й відповідності перекладацьких стратегій, використаних перекладачем в українському варіанті матеріалу дослідження); метод кількісного аналізу (для підрахунку відсоткового

співвідношення способів перекладу військових термінологічних одиниць та мовних засобів прагматичного впливу інформаційно-новинних текстів).

Що стосується методики нашого дослідження, спрямованого на аналіз лексичних та соціопрагматичних особливостей сучасного англомовного військового дискурсу та відтворення їх у перекладі, вона заснована на чотирьох основних етапах. На кожному етапі детально вивчається той чи інший аспект військового дискурсу. Проаналізуємо ці етапи.

На першому етапі дослідження ми сформуваємо основу теоретичних доробків з питань аналізу військового дискурсу. Тут ми залучили метод аналізу та синтезу, який допоміг нам визначити найголовніші теоретичні положення стосовно особливостей лексичного наповнення сучасного англомовного військового дискурсу, а також його соціопрагматичний аспект для подальшого аналізу, опису й визначення тих чи інших взаємозв'язків. Завдяки методу дискурс-аналізу ми також дослідили особливості організації та структури військового дискурсу та визначили його спрямованість через аналіз мовних засобів та контексту.

На другому етапі дослідження ми систематизували увесь відібраний теоретичний матеріал після чого визначили специфіку військової термінології. На цьому етапі було залучено лінгвокультурологічний метод для аналізу впливу культурних чинників на переклад англомовного військового дискурсу українською мовою та виявлення труднощів і особливостей перекладу лексичних та соціопрагматичних одиниць військового дискурсу з урахуванням культурних розбіжностей.

На третьому етапі проаналізували текстовий матеріал в контексті Інтернет-статей, а саме: використали лексичний аналіз для ідентифікації особливостей використання лексичних та соціопрагматичних одиниць у даному середовищі, дослідили вплив контексту на тлумачення та сприйняття англомовного військового дискурсу в перекладі українською. Для цього було залучено метод контекстуального аналізу.

На четвертому етапі ми дослідили вплив соціокультурних факторів на вживання лексичних та соціопрагматичних одиниць у військовому дискурсі, виявили

подібності та відмінності у використанні військової термінології у мові оригіналу та цільовій мові, встановили відповідність перекладу прагматичних цілей та комунікативного ефекту військового дискурсу, визначили доречність і відповідність перекладацьких стратегій, використаних перекладачем в українському варіанті матеріалу дослідження, а також зібрали кількісні дані для підрахунку відсоткового співвідношення способів перекладу військових термінологічних одиниць та мовних засобів прагматичного впливу інформаційно-новинних текстів. З цією метою ми використали такі методи дослідження, як прагматичний аналіз, порівняльний аналіз та метод кількісного аналізу.

Отже, наша робота з аналізу лексичних та соціопрагматичних особливостей сучасного англomовного військового дискурсу складалася з чотирьох етапів. На кожному етапі дослідження ми залучили різного роду загальнонаукові та спеціально-лінгвістичні методи для того, щоб отримати лише об'єктивні та достовірні результати (Додаток В).

2.2. Особливості та потенційні ризики під час перекладу інформаційно-новинних текстів у контексті міжкультурної комунікації

Сьогодні засоби масової інформації є універсальним способом спілкування на міжнародному рівні, а також на рівні націй і спільнот. Життя суспільства постійно змінюється. Мова, що обслуговує суспільство, швидко реагує на ці зміни, які теж відображаються і в сучасному медіа-дискурсі. Науково-технічний прогрес сприяє розширенню сфери впливу інформаційно-новинних текстів, які висвітлюють певні події та ідеї. Зараз, маючи цілодобовий доступ до інтернету, будь-хто може зайти на сайт новин та прочитати інформацію, яку він вважає необхідною та цікавою. У таких умовах якісний переклад зарубіжних джерел новинної інформації набуває особливої актуальності, і оскільки мова йде про новини, які охоплюють політичні, військові події, громадськість, переклад має бути точним, без відхилень від оригінальної ідеї і при цьому зрозумілим й відповідним з точки зору стилю.

Однією з найважливіших характеристик новинних текстів є об'єктивна форма інформації або, іншими словами, неупередженість, яка відображає прагнення до

нейтралітету, безособовості. Цей факт пояснює як відсутність авторства тексту новин, так і колегіальність методу написання для групи людей: редакції, телекомпанії, інформаційного агентства.

Емоційний вплив інформаційно-новинних текстів полягає в основному у виділенні достовірності повідомлення і підтримці інтересу до нього, тому характерними особливостями таких текстів є фактологічність викладу, чіткість і точність, витриманість і лаконічність мови. З одного боку, автор висвітлює саме ті основні і додаткові питання, які можуть зацікавити читача у зв'язку з обговорюваним предметом, а з іншого – конкретизує, доповнює і акцентує комунікативно значущі відрізки тексту для попередження можливих сумнівів у достовірності інформації або непорозумінні [21, с. 48].

Попри те, що кожен окремо взятий новинний текст має бути максимально об'єктивним і виключати точку зору й оцінку автора, в основі створення саме цього типу тексту лежать ідеологічні структури, що обумовлюють добір лінгвістичних засобів для експліцитної або імпліцитної форми їх репрезентації. Таким чином, основна характеристика новинних текстів – це об'єктивний виклад подій, позбавлений авторської оцінки, прагнення до фактологічності, стислості і точності. Однак, відкрито не презентуючи своєї точки зору, автор новинного тексту може зосередити увагу читача на певному фрагменті повідомлення, заінтригувати заголовком статті та провести свідомий відбір фактів, зануривши їх в той чи інший контекст, у такий спосіб підкріплюючи переконаність читача в істинності поданої інформації цитатами, посиланнями на джерело і розповідями очевидців [46, с. 14].

Можна виділити такі лінгвістичні особливості інформаційно-новинних текстів:

1. Прагнення до повноти та об'єктивності при передачі фактів.
2. Високий ступінь стандартизації: використання окремих груп лексики – терміни, суспільно-політична і соціально-економічна лексика.
3. Наявність реалій суспільно-політичного, культурного життя, а також цитат.
4. Використання заголовків, побудованих на грі слів, тропях, ідіомах.
5. Відсутність експресивної лексики, лексики оціночних суджень і прямого звернення до читача [48, с. 376].

Як бачимо, інформаційно-новинні тексти мають цілий ряд властивостей, що визначають їхні мовно-стилістичні ознаки. Серед усіх лексичних компонентів інформаційно-новинних текстів варто виділити підвищений ступінь засобів вираження, що реалізується за допомогою використання спеціалізованої лексики різних галузей знань, абревіатур та власних назв для створення інформаційної картини світу і відображення поточних змін в житті суспільства. Крім того, новинні тексти наповнені певними текстоутворюючими елементами, до яких належать цитування, посилення на джерела інформації, слова-зв'язки та словосполучення для введення цитат [1, с. 60]. Таким чином, повідомлення про явища нашого життя подаються в медіатексті як результат осмислення подій крізь призму свідомості автора і створюють у нашій свідомості вже упорядкований, структурований, тематично організований когнітивний аналог дійсності.

Стосовно специфіки та проблем перекладу інформаційно-новинних текстів потрібно зазначити, що новинний текст має певні специфічні особливості, які впливають на переклад. Як було зазначено вище, основною метою такого тексту є передача інформації. А завданням перекладача є витримати стиль мови оригіналу. Адекватний переклад здійснюється завдяки відтворенню засобами іншої мови не тільки фактичного і суто інформативного змісту новинного тексту, а і його комунікативної спрямованості. Іншими словами, перекладачеві в ході своєї роботи необхідно зберегти не тільки семантичну, а й комунікативно-функціональну еквівалентність перекладу [37, с. 90].

Для успішного перекладу новинного тексту перекладач насамперед має зрозуміти зміст, визначити комунікативну мету тексту і вивчити його структуру. Він також повинен володіти значною кількістю фонових знань і враховувати наявні в тексті конотації, за необхідності може відійти від словникових значень слів і запропонувати власний варіант. Не менш важливо зважати на цільову аудиторію, до якої адресоване конкретне повідомлення.

У процесі перекладу новинний дискурс може бути представлений як повний переклад або у формі інтерпретації, адже одна і та ж сама дійсність у новинно-інформаційних текстах може інтерпретуватися по-різному залежно від цілей автора,

одержувача повідомлення та політичної ситуації в країні і світі. Адаптувавши політичну модель масової комунікації, орієнтовану на переклад, розроблену на основі теорій Г. Маццолені та М. Бенхегі, виділимо три можливі способи перекладу текстів новин [95]:

1) об'єктивний – переклад здійснюється в повному обсязі з передачею всіх існуючих фактів без скорочень і доповнень, зі збереженням форми оригіналу;

2) конструктивний переклад – перекладач відображає лише зміст статті, не зберігаючи первісну форму;

3) суб'єктивний переклад – перед перекладачем поставлено завдання представити подію в певному світлі, у зв'язку з цим він додає в переклад інформацію, яка відсутня в оригіналі статті, для досягнення необхідного ефекту.

При перекладі новин, опублікованих у засобах масової інформації, виникає ряд лексико-стилістичних труднощів, без яких неможливо адекватно перекласти матеріал. Наголосимо, що першочерговим завданням перекладача є вибір найбільш результативної стратегії перекладу. Саме стратегія визначає характер процесу перекладу і специфіку дій перекладача. В основі розробки стратегії перекладу англomовного новинного тексту має бути дискурс-аналіз, аналіз комунікативної ситуації, лінгвістичний аналіз оригінального тексту з урахуванням всіх потенційних ризиків і пошуком можливих перекладацьких рішень [25, с. 156].

Ясна річ, вибір стратегії перекладача й технічних прийомів, які він використовуватиме у процесі перекладу інформаційно-новинних текстів, багато в чому залежать від співвідношення мови оригіналу й мови перекладу, а також характеру перекладацького завдання, із яким перекладач матиме справу.

З мовностилістичної точки зору інформативна функція тексту новинного повідомлення переважає над функцією впливу, завдяки чому таким текстам притаманний високий ступінь стандартизованості. Англomовні новинні тексти та їх переклади українською повинні володіти однаковим юридичним статусом, який виключає будь-які зміни стилю, обсягу вихідного тексту або його комунікативної функції, що й обумовлює вибір стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу [15, с. 172].

Будь-який перекладач, який працює у сфері масової комунікації, зобов'язаний знати, що при перекладі реалій, назв міжнародних організацій, посад, прийнятих позначень важливих історичних і політичних подій чи географічних назв у нього або взагалі немає вибору еквівалентів, або він обмежений двома, рідше трьома альтернативними варіантами. Можемо спостерігати, як часто в процесі перекладу в українську мову проникають позначення, які не відповідають традиційним україномовним назвам, що відбувається внаслідок відсутності необхідних знань у перекладача. Тому надзвичайно важливими для правильної передачі цитат і алюзій при перекладі є фонові знання, уміння розпізнати їх як цитати і навички звернення до класичних перекладних першоджерел. У разі нестачі подібних знань перекладач повинен уміти компенсувати їх за допомогою своєї інтуїції, мовного відчуття і, безумовно, постійного звернення до словників та іншої довідкової літератури [94].

Слід відзначити, що переклад інформаційно-новинних текстів є в широкому розумінні великим лінгвістичним експериментом, у ході якого мовні елементи зіставляються, прирівнюються та замінюються в процесі спілкування. Зауважимо, що процес перекладу новинних текстів передбачає роботу не лише із системою еквівалентних зв'язків між двома мовами, у нашому випадку англійською й українською, але й з особливостями реалізації функціонування цієї системи в перекладацькій діяльності. Інакше кажучи, дослідження процесу перекладу інформаційно-новинних текстів як акту міжкультурної комунікації безпосередньо переплітається з її прикладними завданнями, тобто з такими галузями, як тележурналістика, когнітивна лінгвістика, а також теорія перекладу й основи загальної лінгвістики. Таким чином, при перекладі інформаційно-новинних текстів як прояву міжкультурної комунікації необхідно брати до уваги не тільки всі фактори моделювання перекладу, але й лінгвокультурологічні та лінгвостилістичні особливості мови перекладу як відображення культурної картини світу [11, с. 3].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що під час перекладу новинного тексту, як і при будь-якому перекладі, виникає проблема пошуку еквівалентів та еквівалентності мов в цілому. Тож задля запобігання помилок перекладачеві варто враховувати норми мови оригіналу та мови перекладу, а також

намагатися знаходити максимальні відповідності, зважаючи на особливості культури, стилістики та часу виходу новинного тексту мовою перекладу.

2.3. Перекладацькі трансформації при перекладі військової термінології

Військовий переклад є спеціальним видом міжкультурної двосторонньої й двомовної комунікації, має своїм об'єктом тексти військової тематики і здійснюється в звичайних та екстремальних умовах військової служби в військово-політичній, військово-технічній і військово-спеціальних сферах діяльності збройних сил за мовним посередництвом військового перекладача [93].

Завдяки своїй комунікативно-когнітивній спрямованості, військовий переклад характеризується своєрідними рисами, пов'язаними з особливостями стилю, лексики й граматики військових матеріалів, а саме: наявністю великої кількості термінів, точним, коротким викладам, відсутністю засобів художньої виразності. Само собою зрозуміло, що важлива роль відводиться точності перекладу, оскільки перекладений матеріал може служити основою для проведення воєнних дій та прийняття важливих рішень. У військовому перекладі в максимально концентрованому вигляді відображаються характерні риси та властивості всіх підвидів перекладу різних сфер фахової комунікації: наукової, науково-технічної, юридичної, медичної, педагогічної, але, крім того, і публіцистичного, і навіть художнього перекладу [63, с. 87].

Оскільки військові тексти рясніють виразами і конструкціями, з метою досягнення комунікативної рівноцінності перекладу оригіналу військового тексту необхідно здійснити широке коло лексичних, граматичних, стилістичних перетворень. Часто при перекладі військових текстів з англійської мови українською доводиться проводити лексико-семантичні заміни для правильної передачі змісту висловлювання, враховуючи складності, спричинені розбіжністю в граматичному складі мов, можливою багатозначністю терміну, неоднорідністю сучасних спеціальних терміносистем, а також труднощі, пов'язані з розвиненою системою аббревіації та скорочення термінів.

Існує кілька причин, через які необхідно проводити лексико-семантичні перетворення. Наприклад, у різних мовах часто розрізняють різні знаки для

позначення одного й того явища чи поняття у значенні слова. Іншими причинами перетворень є відмінності в семантичному обсязі слова або розбіжності в відмінюванні.

Головним способом відтворення військових термінів є переклад за допомогою лексичного еквівалента. Еквівалент – це постійний лексичний відповідник, який точно збігається зі значенням слова [32, с. 106]. Терміни, які мають еквіваленти в рідній мові, служать опорними пунктами в тексті, від них залежить розкриття значення інших слів. Наприклад, англійські військові терміни “*Joint Rapid Reaction Forces*”, “*Immediate Reaction Force*”, “*combat readiness*”, “*Rapid Reaction Forces*” мають такі відповідні лексичні відповідники як: «Об’єднані сили швидкого реагування», «Сили негайного реагування», «постійна боєготовність», «Сили швидкого реагування».

Упродовж дослідження було виявлено, що більшість термінів перекладаються вищезгаданим способом. Це можна відстежити на прикладі наступного речення:

It consists of the Land Forces Command, Western and Southern Operational Commands, Territorial command North, Army Corps brigades, regiments, technical and logistical support units. – Структурно СВ складаються з Командування, Західного та Південного оперативних командувань, Територіального управління “Північ”, армійських корпусів, бригад, полків та частин матеріально-технічного забезпечення [72; 79].

У поданому прикладі можна знайти багато термінів, які мають наступні лексичні відповідники: “*Western and Southern Operational Commands*” – «Західне та Південне оперативне командування», “*Territorial command North*” – «Територіальне управління Північ», “*Army Corps brigades*” – «армійські корпуси, бригади», “*regiments*” – «полки». Проте оскільки речення розпочинається саме зі згадування «СВ» (сухопутних військ), для уникнення повторення термін “*Land Forces Command*” перекладається як «Командування» з вилученням «сухопутні війська».

Одним із найбільш частотних в процесі перекладу матеріалів дослідження є прийом дослівного перекладу (калькування). Суть цього прийому перекладу полягає в тому, що складові частини слова або словосполучення замінюються їх прямими

відповідниками мовою перекладу [36, с. 156]. Іншими словами, це такий вид лексичної трансформації, який передає план змісту через переклад складових лексичних одиниць плану вираження. Наприклад:

*For the first time in the last few months the enemy did not use **heavy weapons**.* – *Вперше за останні декілька місяців ворог не застосовував **важкого озброєння*** [70; 77].

*Enemy losses amounted to two militants wounded by **self-explosion** of a mortar shell.* – *Втрати противника склали двоє поранених бойовиків через **самонідрив** мінометної міни* [71; 78].

*Ukrainian military **opened fire** in response and forced the militants to **retreat**.* – *Українські військові **відкрили вогонь** у відповідь та змусили бойовиків **відступити*** [70; 77].

У вищенаведених прикладах застосовується прийом калькування, оскільки вони не вимагають додаткових граматичних чи лексико-семантичних модифікацій, а лексичні одиниці є зрозумілими для носія української мови, так як є запозиченими або загальноживаними відповідниками. Так, словосполучення *heavy weapons, enemy losses, self-explosion, open fire, retreat* були перекладені дослівно і не вимагали застосування будь-яких трансформацій у зв'язку з тим, що конструкція та лексика англійської мови є еквівалентною до української.

Прийом генералізації застосовується перекладачем в тих випадках, коли міра інформаційної упорядкованості вихідної одиниці вище відповідної їй за змістом одиниці в мові, на яку здійснюється переклад [33, с.72], що і полягає в заміні видового поняття загальним родовим, наприклад [70; 77]:

*Yesterday militants started **shelling** Ukrainian positions in Taramchuk and continued till dawn.* – *Вчора після півночі та до самого світанку окупанти **вели вогонь** по українських позиціях у Тарамчуці.*

Russia-backed militants were particularly insolent in Maryinka... – *Особливо нахабно окупанти діяли в Мар'їнці...*

*Complete **ceasefire** was held in the Luhansk sector yesterday.* – *На Луганському напрямку було абсолютно **спокійно**.*

В першому реченні спостерігаємо генералізацію військового терміна “*shelling*”, оскільки він вимагає не конкретизації перекладу, а скоріше застосування ситуативного синоніма. Тож в даному випадку застосовуємо генералізацію, адже термін називає скоріше контекстуально необмежене денотативне поняття. В другому реченні перекладаємо “*Russia-backed militants*” не як «російські найманці», а надаємо даному словосполученню загального семантичного значення «*окупанти*» зважаючи на контекстуальну ситуацію, яка дозволяє застосувати узагальнене значення. В останньому реченні термін “*ceasefire*”, прямим відповідником якого є «*припинення вогню*», також не вимагає конкретизації, тому перекладений за допомогою розширення значення.

Протилежним генералізації виступає прийом конкретизації, що передбачає заміну слова, яке мовою оригіналу має досить розлоге значення, словом з більш вузьким значенням. Здебільшого конкретизація вихідного значення застосовується в тих випадках, коли міра інформаційної впорядкованості вихідної одиниці нижче, ніж міра впорядкованості відповідної їй за змістом одиниці в мові, на яку здійснюється переклад [17, с.14]. Розглянемо використання цієї лексичної трансформації на таких прикладах [70; 77]:

Militants carry out single provocations at day, get more active in the evening; their attacks last longer and weapons are changed for larger than at a daytime. – Бойовики здійснюють поодинокі провокації вдень, активізуються під вечір, їхні **обстріли** тривають довше, і озброєння вже – **більшого калібру**, ніж удень.

In the Donetsk sector, militants shelled ATO forces mostly at nighttime. – На Донецькому напрямку **бандформування** обстрілювали сили АТО здебільшого в темну пору доби.

The militants held almost complete ceasefire during the day, violating truce only twice. – Вдень там було майже спокійно – противник лише двічі порушив **режим тиші**.

Перекладаємо військовий термін “*attacks*” прийомом конкретизації, адже він вимагає уточнення в контексті ведення бойових дій, це стосується і словосполучення на позначення зброї “*larger weapons*”. У випадку з другим прикладом термін

“*militants*” відповідно перекладаємо як «*бандформування*», оскільки контекстуально він ужитий для позначення угруповань окупантів. У третьому реченні слово “*truce*” конкретизується беручи до уваги контекст інформаційно-новинної статті й перекладається саме як «*режим тиші*», а не «*перемир'я*».

У процесі дослідження перекладу англійських військових термінів також визначаємо трансформацію додавання слів, яка відбувається як з лексичних, так і з граматичних причин задля забезпечення адекватного і еквівалентного перекладу. Часто ці додаткові слова є необхідними сполучними ланками в українській мові. Це явище спостерігаємо в реченнях [70; 77]:

*Armed provocations took place throughout the entire front line almost non-stop. – Збройні провокації проходили по всій ділянці фронту майже цілодобово, **окрім коротких періодів затишшя.***

*Yesterday the enemy organized air **reconnaissance** using three drones in the ATO area. – Вчора противник організував три **розвідувальні польоти** з використанням БПЛА.*

*In the Luhansk sector, the enemy violated cease-fire regime **only at nighttime.** – На Луганському напрямку противник порушував режим тиші **лише в темну пору доби, переважно ввечері.***

У поданих прикладах додавання слів відбулося за рахунок смислового розвитку контексту речення. У першому прикладі перекладачеві довелося ввести додаткові слова для уточнення контексту та з метою правильного передавання смислу оригіналу. Термін “*reconnaissance*” переклали як «*розвідувальні польоти*», де ввели слово «*польоти*», щоб забезпечити зрозуміле для україномовного адресанта значення вихідного контексту. У третьому реченні теж використана трансформація додавання доречних слів «*переважно ввечері*», яка зумовлена необхідністю уточнення змісту оригіналу.

Що стосується трансформації вилучення слів, то вона полягає у виправданому з точки зору адекватності перекладу, у першу чергу норм мови перекладу, усуненні в тексті перекладу тих плеонастичних або тавтологічних лексичних елементів, які за нормами мови перекладу є частинами імпліцитного смислу тексту [27, с. 311].

Впродовж дослідження зустрічаємо чимало прикладів, коли під час перекладу випускаються семантично надлишкові елементи:

Over the previous day, two Ukrainian soldiers were killed and eight were wounded in action. – За минулу добу двоє українських військовослужбовців загинули і восьмеро отримали поранення [70; 77].

The enemy escaped the battlefield with casualties. – Ворогу лишилося лише тікати з поля бою [71; 78].

Таким чином у першому прикладі перекладач вилучає словосполучення “*in action*”, адже з контексту і так зрозуміло, що йдеться про втрати і поранених внаслідок бойових дій. У другому реченні теж спостерігаємо трансформацію вилучення, яка обумовлена випущенням семантично надлишкових елементів, оскільки само собою зрозуміло, що після запеклого бою не обійшлося без втрат.

Ще одним способом перекладу військової термінології є антонімічний переклад. Це лексико-граматична трансформація, за якої заміна стверджувальної форми в оригіналі на заперечну форму в перекладі або, навпаки, заперечної на стверджувальну супроводжується заміною лексичної одиниці мови оригіналу на одиницю мови перекладу з протилежним значенням [26, с. 30], наприклад:

The enemy was rather active yesterday in Zaytseve... – Дуже **неспокійно** вчора було в Зайцевому... [70; 77]

In the Mariupol sector, military action continued along the front. – На Маріупольському напрямку обстріли **не припинялися** на всій ділянці фронту [71; 78].

After a brief ceasefire, militants resumed attacks in the vicinity of Donetsk airport... – Після **нетривалого** затишшя, відновилися ворожі обстріли поблизу Донецького летовища... [70; 77]

В усіх вищенаведених випадках допускається застосування прийому антонімічного перекладу, оскільки зміст речення зберігається, а варіант перекладу є адекватним та еквівалентним. Прикметник “*active*” перекладено як «неспокійно» за допомогою прийому негативації для досягнення необхідного емоційного ефекту в даному контексті. Дієслово “*continue*” може перекладатися як «продовжуватися», проте в запропонованому реченні прийнятним є варіант «не припинятися».

Опираючись на контекст, прикметник “*brief*” можна було б перекласти синонімічно і дослівно як «*короткотривалий*», однак поданий варіант «*нетривалий*» не змінює синтаксичне значення і структуру перекладу, а навпаки допомагає краще передати напружену бойову обстановку.

Аналіз досліджуваного матеріалу в мовній парі англійська – українська дозволив відзначити приклади відтворення військових термінів за допомогою транскодування. Це перекладацький прийом, що базується на передачі звукового або графічного образу іноземного слова, тобто на передачі, наприклад, англійських букв або звукової форми слова літерами українського алфавіту. Іншими словами, транскодування – це прийом перекладу, який передає план змісту за допомогою плану вираження на основі українського алфавіту. При транскодуванні військових термінів, як можна бачити, літерами мови може передаватися вся форма або більша її частина, наприклад: *artillery* – *артилерія*, *bayraktar* – *байрактар*, *commander* – *командир*, *contributor* – *контрибутор*, *drone* – *дрон*, *javelin* – *джавелін*, *occupation* – *окупація*, *tank* – *танк* [70; 77].

Абревіації та скорочення становлять невід’ємний пласт військової термінології, зазвичай відтворюються різноманітними засобами та прийомами, серед яких домінують розшифрування абревіатури та надання українського відповідника та експлікації, наприклад: *ATGM (anti-tank guided missile)* – *ПТКР (проти танкова керована ракета)*; *HIMARS (High Mobility Artillery Rocket System)* – *ХАЙМАРС (високомобільна артилерійська ракетна система)*, *IFV (infantry fighting vehicle)* – *БМП (бойова машина піхоти)*; *MANPADS (man-portable air-defense systems)* – *ПЗРК (переносний зенітно-ракетний комплекс)*; *MLRS (multiple launch rocket system)* – *РСЗВ (реактивна система залпового вогню)*. Як бачимо, найбільше процесу абревіації піддаються військові терміни на позначення зразків озброєння і військової техніки.

Підсумовуючи всі проаналізовані приклади, відзначимо, що для передачі англійських військових реалій українською мовою необхідно застосовувати ряд перекладацьких трансформацій, адже буквальный переклад здебільшого порушує сприйняття термінологічних одиниць. Основними способами відтворення військової лексики англійських інформаційно-новинних текстів українською мовою є:

переклад лексичним еквівалентом, калькування, транскодування та конкретизація (Додаток Г). Це дає нам можливість зробити висновок, що мовні засоби, вжиті перекладачем для передачі військової лексики українською мовою, спрямовані на якомога більш точне пояснення лексем на позначення англомовних військових реалій, дослівну передачу досліджуваної лексики. На підставі цього підтверджуються характерні ознаки військової фахової мови, а саме точність і змістовність.

2.4. Труднощі перекладу англомовних текстів Інтернет-статей на військову тематику

Усвідомлюючи, що для військових текстів характерна велика кількість специфічних військових мовних одиниць, широке використання військової та науково-технічної термінології і рясне вживання військової номенклатури та специфічних скорочень, що використовуються тільки у військовому дискурсі, перекладач має володіти значним обсягом фонових знань, враховувати наявні в тексті конотації і за необхідності відходити від словникових значень, пропонуючи власний варіант.

Найважливішими специфічними лексичними одиницями у військових текстах є терміни. В англомовних Інтернет-статтях однією з численних тематичних термінологічних груп є терміни про людські ресурси та їхнє оформлення. Для перекладу цих термінів українською мовою здебільшого підбираються еквіваленти. До цієї групи відносимо:

1) лексеми на позначення осіб за родом військової діяльності та визначення рангу відповідно до офіційних категорій військовослужбовців: *officer* – офіцер, *ranking officer* – старший офіцер, *sergeant* – сержант, *subordinate* – підлеглий;

2) найменування противника: *adversary* – супротивник, *enemy* – ворог, *hostile* – ворожий;

3) лексеми, що позначають види військ, військові формування й тактичні одиниці: *artillery* – артилерія, *infantry* – піхота, *marines* – морська піхота, *navy* – військово-морський флот.

Для виконання успішного перекладу англомовної новинної статті перекладач

насамперед має встановити комунікативну мету, занурившись в контекст і дослідивши його структуру. Перекладаючи військову термінологію з англійської мови українською, слід пам'ятати, що крім однозначних термінів, що мають чіткі смислові межі, англійська мова рясніє також і багатозначними термінами. Наприклад, залежно від контексту проаналізованих статей зустрічаємо різні варіанти перекладу терміна “*security*”: «безпека», «охорона», «бойове забезпечення», «конфіденційність», «контррозвідка». Термін “*armor*” трактують не тільки як «броня», а з'являються і такі конотації, як «танк», «бронетанкові війська», «риштунок». Що стосується військових лексичних одиниць “*unit*” та “*command*”, то вони мають до десяти і навіть більше значень. У такий спосіб багатозначність однокомпонентних термінів ускладнює їх правильне розуміння та переклад, доречність якого повністю залежить від контексту та ситуації.

Надзвичайно важливим у перекладознавстві є вивчення позамовних чинників комунікативного акту, які мають словесне вираження в тексті, адже вони є суттєвими для перекладу, оскільки проявляються у мовленнєвій формі та впливають на лексичні, граматичні трансформації. Видатний лінгвіст Лев Нелюбін дає визначення поняттю «позамовний чинник» і розуміє під ним суттєву зовнішню обставину позамовного характеру [88, с. 256]. На його думку, усі позамовні чинники знаходять своє відображення у мовних засобах.

Варто відзначити, що перетворення здійснюється перекладачем передусім у сфері мовних засобів, але при цьому за будь-яких умов необхідно брати до уваги позамовні чинники, що обумовлюють вживання конкретних мовних засобів у тексті. Комунікативні ситуації, в яких створюється оригінал та переклад, переважно можуть відрізнитися. Розглядаючи цю проблему, з якою часто стикаються перекладачі, український мовознавець Петро Бех стверджує, що дія мовних та позамовних чинників має певні відмінності в актах одномовного спілкування та в актах двомовного спілкування, опосередкованого перекладом. Це пояснюється відмінністю у комунікативних ситуаціях [7, с. 16]. Комунікативна ситуація реалізується у комунікативному акті та матеріалізується в тексті шляхом використання доречних мовних одиниць. Тому якщо розуміти під двомовною комунікацією два

взаємопов'язані за допомогою перекладача акти спілкування, то список компонентів виглядатиме наступним чином: тема, обставини комунікації, адресант, перекладач, адресат.

В результаті проведеного перекладацького аналізу було виявлено, що найвища еквівалентність військової лексики спостерігається в лексико-семантичному мікрополі «військові звання». Номінації на позначення посад в значній мірі становлять труднощі перекладу. Вони пов'язані з реаліями військової дійсності іноземних збройних сил і потребують застосування в процесі перекладу військово-країнознавчого аналізу. Перш за все труднощі міжкультурного характеру зумовлені тим, що назви певних англійських військових структур не мають аналогів в українських військових структурних організаціях, а також не можна виключати відмінності у функціях та завданнях цих військ. Однак враховуючи позамовні чинники, перекладач має змогу уникнути неадекватних заміन у перекладі військових реалій.

Досить цікавою є думка Юрія Веремєєва стосовно того, щоб взагалі не перекладати військові звання, яку він висловлює в своїй книзі «Анатомія армії». Автор відзначає концепцію щодо неможливості перекладу іноземних військових звань на українську мову. Основна проблема полягає в тому, що системи військових звань армій різних країн часто відрізняються одна від одної. Це пояснюється вагомими відмінностями в назвах самих звань і в їх різних системах. Для прикладу, що стосується військового звання «лейтенант», так як в американській армії два лейтенанти, а в нашій три, часто виникають непорозуміння. Саме тому в своїх роботах Юрій Веремєєв пропонує використовувати в перекладі варіанти дослівного перекладу: «*Прайвіт ферст класс*» замість «*рядовий першого класу*», «*Ферст лютенант*» замість «*перший лейтенант*», «*Секонд лютенант*» замість «*другий лейтенант*», «*Кептен*» замість «*капітан*». А втім, ми притримуємося думки, що в письмовому перекладі варто пробувати віднайти відповідні українські еквіваленти під час роботи з військовою термінологією. Транслітерацію допускаємо при синхронному усному перекладі, коли перекладач обмежений в часі і не має достатньо можливостей для підбору адекватного еквівалентного відповідника.

Відзначимо, що труднощі перекладу англомовних текстів Інтернет-статей на військову тематику пов'язані не тільки з перекладом окремих слів, що зафіксовані в словнику, а й з адекватною передачею змісту кожної фрази, коли застосування дослівного перекладу не є доцільним. В цьому випадку також необхідно скористатися фоновими знаннями, враховуючи наявні в тексті конотації, та «повноцінно передати існуючими засобами однієї мови те, що зафіксовано засобами другої мови, не ламаючи зміст і форму» [57, с. 79]. Наприклад:

Russian occupation forces launched massive strikes across the contact line using all available weapons, including artillery, mortars and tanks prohibited by the Minsk Agreements, and small arms – російські окупаційні сили завдали масованих ударів через лінію зіткнення із застосуванням всієї наявної зброї, у тому числі артилерії, мінометів і танків, заборонених Мінськими угодами, та стрілецької зброї [70; 77].

У поданому реченні термін “*small arm*” перекладається як «дрібномасштабна стрілецька зброя». Перекладач вдається до трансформації і використовує вузький термін для того, щоб показати, як порушуються домовленості і зробити акцент на зброї. У такий спосіб перекладачеві вдається посилити негативний ефект опису воєнних дій російської сторони.

Під час перекладу військових текстів Інтернет-статей має зберігатися тісний зв'язок перекладу з текстом оригіналу. Часто складність інформаційного навантаження кожного речення і важливість повної та однозначної передачі інформації, коли виключається будь-яка можливість двозначного тлумачення, зобов'язують до використання занадто довгих речень з непростим синтаксисом. Залежно від складності розуміння і перекладу виокремлюють три групи військових термінів:

1) терміни, що позначають англомовні реалії та предмети військової справи, які є однаковими чи подібними до українських: *division* – *дивізія*, *fighter* – *винищувач*, *occupation* – *окупація* (розуміння і переклад таких термінів не викликає особливих труднощів у перекладачів);

2) терміни на позначення англомовних реалій та предметів військової діяльності, які відсутні в українській дійсності, однак мають загальноприйняті

термінологічні еквіваленти: *fire base* – *вогнева група*, *National Guard* – *Національна гвардія сухопутних військ*, *Territorial Army* – *територіальна армія*;

3) терміни, що позначають англомовні реалії та предмети військової діяльності, які відсутні в українській дійсності, при цьому вони не мають загальноприйнятих термінологічних еквівалентів: *alert hangar* – *ангар вильоту по тривозі*, *clothing allowance* – *грошова надбавка на одержання форми*. Аналіз таких термінів викликає найбільше труднощів у перекладачів, адже неможливо виконати правильний переклад без ретельного, часом навіть етимологічного аналізу його компонентів (Додаток Д).

Від військових перекладачів насамперед очікують створення паралельних текстів, ідентичних за впливом. Адже найважливіше в процесі перекладу – зберегти чіткість і зрозумілість оригіналу, а що стосується перекладеного тексту, то він має викликати саме ті асоціації, які намагається передати автор військового дискурсу [8, с. 218]. Таким чином, при перекладі текстів Інтернет-статей на військову тематику необхідно зважати на чітко регламентовану структуру, спонукальний і експресивно-емоційний зміст статей, а також не забувати про наочну форму зовнішньої побудови, а саме членування тексту на параграфи, пункти і підпункти, виділення абзаців.

Військові тексти рясніють виразами і конструкціями, переклад яких українською мовою вимагає не лише застосування різноманітних трансформацій, а й зміни компонентів групи атрибутів. Тому перекладач повинен зважати на те, що порядок компонентів військових термінів у процесі перекладу може змінюватися. До прикладу, якщо розглядати трикомпонентні лексичні одиниці, то можна задати наступний порядок перекладу компонентів: «3-1-2» (*large-scale operation* – *операція великого масштабу*, *very heavy cannon* – *гармата особливої потужності*), «3-2-1» (*data processing system* – *система обробки даних*), «1-3-2» (*distant enemy targets* – *віддалені об'єкти противника*). Для перекладу термінів з великою кількістю компонентів слід виділити іменник, залежні слова або словосполучення та встановити логічні й семантичні зв'язки між компонентами. Наприклад: «4-1-3-2» (*General support aviation battalion* – *загальний батальйон повітряної підтримки*), «4-3-2-1»

(*service battery ammunition section – відділення боєживлення батареї обслуговування*), «6-5-4-3-1-2» (*heavy mortar platoon fire direction center – пункт управління вогнем взводу важких мінометів*).

Таким чином, подекуди в українській мові бракує точних і сучасних еквівалентів англomовної військової термінології. В ході дослідження було виявлено, що військові перекладачі технічної термінології зазвичай використовують транслітерацію, яка виправдовує себе у вузькотеоретичному письмовому контексті, але не є ефективною для всієї сфери військового перекладу. Тому стикаючись з труднощами, перекладачі англomовних військових текстів мають визначити оптимальну перекладацьку стратегію і методи адекватного передання військових термінологічних одиниць українською мовою.

Отже, з метою досягнення комунікативної рівноцінності перекладу оригіналу військового тексту, ідентичного за впливом, під час роботи з текстами військового дискурсу перекладачі вдаються до використання низки перекладацьких трансформацій. У результаті аналізу вибірки військової лексики була встановлена закономірність, що, перекладаючи військову лексику, у більшості випадків доводиться відшукувати український відповідник з таким же рівнем експресивності або йти шляхом звуження чи розширення значення. Використовується також такий спосіб перекладу, як калькування. Надзвичайно вагомими в перекладі військових термінологічних одиниць є фонові знання про військову галузь, тобто інформація про ситуацію вживання відповідних лексичних одиниць. Крім цього, для виконання якісного перекладу виникає потреба у здійсненні військово-країнознавчого аналізу, який сприятиме елімінації помилок, зумовлених міжкультурними розбіжностями, на рецептивному етапі перекладу.

РОЗДІЛ 3

ЛЕКСИЧНІ ТА СОЦІОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОГО ВІЙСЬКОВОГО ДИСКУРСУ ІНТЕРНЕТ-СТАТЕЙ

3.1. Відтворення лексичних особливостей в перекладі англомовного військового дискурсу

3.1.1. Переклад емоційно забарвлених елементів військової лексики в Інтернет-статтях

Військова термінологія безпосередньо пов'язана з політичними процесами будь-якого суспільства. У сучасних умовах, коли засоби масової інформації мають доступ до висвітлення різних політичних подій, включаючи і військові конфлікти, військова лексика регулярно використовується політиками, журналістами, дипломатами, а також звичайними людьми. Інакше кажучи, сфера вживання військової термінології не обмежується використанням її лише військовими фахівцями в ході різних воєнних дій і повсякденному житті армії. Потрапляючи в інформаційне середовище, термін починає функціонувати не тільки у вузькоспеціальних контекстах. Це неодмінно впливає на термінологічну суть спеціальної одиниці і спричиняє появу нових закономірностей функціонування військових термінів [31, с. 68].

Окрім термінології, англійська військова лексика рясніє емоційно забарвленими словами та виразами. Їх зазвичай використовують для створення настрою або передачі певної інформації про військові дії, техніку та інші аспекти військового життя. Емоційно забарвлена військова лексика в Інтернет-статтях може викликати різні емоції у читачів, такі як страх, захоплення, обурення або гордість. Тому в перекладі важливо враховувати контекст, у якому вживається військова лексика, та намагатися передати емоційне забарвлення за допомогою тону тексту та вибору відповідного лексичного матеріалу.

Оскільки військова лексика є складною та специфічною, її переклад в Інтернет-статтях може вимагати досвіду та додаткових знань з військової термінології. Що

стосується термінів із високою емоційною забарвленістю, то вони можуть мати різний емоційний відтінок, який не завжди вдається точно відтворити в перекладі. Один із способів вирішення цієї проблеми полягає в тому, щоб звернути увагу на контекст, в якому використовується термін або фраза. Наприклад, перекладаючи статтю про військову операцію, важливо враховувати контекст цієї операції, щоб зрозуміти, який емоційний відтінок має той чи інший військовий термін. Крім того, особливу увагу слід приділяти культурним особливостям, пов'язаним із військовою лексикою, оскільки терміни можуть мати різні значення в різних культурах. Наведемо приклад із новинної статті Інтернет-видання «Українська правда» [68; 75]:

Russian military and special services are preparing terrorist acts in the occupied territories of Donbass to use them as a pretext for the introduction of armed forces in Ukraine under the guise of “peacekeepers”. – Російські військові та спецслужби готують терористичні акти на окупованих територіях Донбасу, щоб використати їх як привід для введення в Україну збройних сил під виглядом «миротворців».

У поданому прикладі маємо справу із емоційно забарвленим поняттям “*peacekeepers*”, яке вживається у переносному значенні. Перекладач вдається до дослівного перекладу, для того щоб якнайточніше передати той самий емоційний відтінок, і використовує термін «*миротворці*», конотуючи іронічне ставлення до тих, хто замість того, щоб захищати найцінніше – людські життя, нищить усе на своєму шляху. Наступне речення теж яскраво демонструє передачу переносного значення:

An equally plausible option is to conduct a peacekeeping operation to force Ukraine into peace», the entry of Russian troops into the territory of the ORDLO, Russia’s issuance of an ultimatum to Ukraine. – Не менш вірогідним варіантом лишається проведення «миротворчої операції з примушення України до миру», входження військ РФ на територію ОРДЛО, висування Росією ультиматуму Україні [68; 75].

В наведеному прикладі теж спостерігаємо дослівний переклад емоційно забарвленого виразу «*миротворча операція, метою якої є примушення до миру*», який звучить досить абсурдно, оскільки поєднує у собі лексичні одиниці, семантичні значення яких є непоєднуваними: миротворці примушують до миру. У такий спосіб перекладач підсилює емоційний ефект за допомогою оксиморону, який і надає

реченню певного гумористично-іронічного забарвлення.

У переносному значенні також вживається поняття *“brotherly friendship”*, україномовним еквівалентом якого є *«братська дружба»*, яке країна-агресор так довго нав'язувала і продовжує нав'язувати далі широкій громадськості [68; 75]:

In 5 days, 56 missile strikes have already been inflicted on Ukraine, and 113 cruise missiles have been fired. That's what it is – “brotherly friendship”. – За 5 днів вторгнення по Україні нанесли вже 56 ракетних ударів, було випущено 113 крилатих ракет. Ось така вона – «братська дружба».

Для передачі емоційного забарвлення військової лексики в Інтернет-статтях, перекладач може використовувати емоційно забарвлені слова та вирази, підсилювати ефект за допомогою мовних засобів (наприклад, повторення, метафори, епітети) та збереження стилю і тону. Спільна стилістична відповідність часто досягається заміною більшості емоційно забарвлених елементів англійської мови відповідними українськими термінами:

... Ukrainians widely refused to celebrate February 23, calling it a “holiday of occupants”. – ... українці масово відмовилися від 23 лютого, назвавши його «святом окупантів».

Термін *“holiday of occupants”* є вкрай негативно забарвленим і використовується для опису заходів, які проводяться окупаційною владою на підконтрольних їй територіях, щоб вшанувати події, які можуть бути сприйняті як героїчні або значущі для окупантів. У даному випадку автор використовує емоційно забарвлений вираз, щоб показати, що українці вважають цю дату не відповідною для святкування внаслідок її історичного контексту та асоціацій з окупацією. Як бачимо, перекладач не вважає за потрібне вжити більш політично коректний термін і зберігає негативну конотацію словосполучення, щоб підкреслити свої ідеї та погляди на це свято.

Військові терміни можуть мати різний емоційний відтінок, який не завжди можна точно відтворити в перекладі. Власне, перекладач не повинен прагнути будь-що перекласти кожне слово, точно передаючи його емоційне і стилістичне забарвлення, однак в тих випадках, коли певне емоційно забарвлене слово або вислів

в англійському тексті виконує особливі експресивні функції, необхідно вирішувати питання і про особливий спосіб його передачі при перекладі. Загальна стилістична відповідність часто досягається заміною більшості емоційно забарвлених елементів англійської мови відповідними українськими термінами, наприклад:

Internal stability will not be undermined by the battalions “everything is lost” and “this is the end”, lies about a lot of soldiers murdered yesterday, encircled roadblocks and Ukrainian warriors without ammunition, food and water. – I в країні не вдасться розхитати внутрішню стабільність батальйонами «все пропало», батальйонами «все кінець», брехнею про 200 і більше загиблих учора, брехнею про оточені блокпости, про українських військових, які нібито перебувають там без боєприпасів, їжі і води [70; 77].

Запропоноване речення має яскраве емоційне забарвлення. Вживання автором словосполучень “everything is lost” та “this is the end” підсилює негативний настрій, пов’язаний зі станом внутрішньої стабільності. Слова “lies”, “murdered”, “encircled” та “without ammunition, food, and water” також мають негативне емоційне забарвлення, що відображає обурення автора на неправдиві заяви про ситуацію в країні. Перекладач використовує аналогічні слова та фрази, такі як «все пропало», «все кінець» для того, щоб викликати в читачів емоційну реакцію, а також показати негативні наслідки війни та її вплив на психіку людей. Однак варто зазначити, що автор може використовувати перебільшення або заниження фактів для підсилення свого погляду на ситуацію. Тому важливо, щоб перекладач зрозумів емоційну та стилістичну відтіненість оригінального тексту та знав, які слова та висловлювання вимагають особливої уваги та точного перекладу. При цьому, слід пам’ятати, що точність перекладу повинна бути підпорядкована змісту та інформації оригінального тексту, а не стилістичним та емоційним відтінкам окремих слів та висловлювань. Наступне речення є яскравим прикладом відтворення перекладачем не лише основного змісту, а й емоційного забарвлення завдяки введенню відповідних лексичних одиниць [70; 77]:

Especially strained situation dominated in Novhorodske, Verhniotoretske and Khrasnohorivka from midnight till seven A.M. – Особливо неспокійно було з півночі до

сьомої години ранку, коли **під ворожий вогонь потрапили** Новгородське, Верхньоторецьке та Красногорівка.

У даному випадку введення емоційно забарвлених елементів в перекладі є доцільним, оскільки описується складна та напружена ситуація військового конфлікту. Тому для того, щоб передати не лише фактичну інформацію, а й почуття людей, які переживають цю ситуацію, перекладач використовує трансформацію додавання «**потрапили під ворожий вогонь**», яка виконує особливу експресивну функцію, передаючи емоційний відтінок оригінального тексту. Розглянемо ще один приклад перекладу, у якому яскраво відтворене негативне емоційне забарвлення:

*In the absence of battlefield successes, Russia continues to ruthlessly **target civilians**.* – *Не маючи бажаних результатів на полі бою, ворог продовжує цинічно вести війну проти мирних громадян [68; 75].*

Перекладач відтворює емоційний відтінок речення за допомогою вибору відповідного висловлення, що передає жорстокість дій РФ. У запропонованому реченні він використовує словосполучення «*вести війну*» для передачі основного значення дії “*target*”, зберігаючи при цьому його емоційне забарвлення. Адже саме дії війни, як правило, мають негативні наслідки і асоціюються з жорстокістю, болем та стражданнями. Термін “*civilians*” теж має негативне емоційне забарвлення, оскільки вживається на позначення беззахисних людей, які стали жертвами війни. Перекладач же натомість використовує словосполучення «*мирні громадяни*» для того, щоб згладити цей негативний відтінок та зосередитися на безпомічності й невинності цих людей, що може викликати співчуття та почуття солідарності у читача. Загалом переклад вдалий і передає основну ідею оригінального речення з точністю і збереженням емоційного забарвлення.

Таким чином, переклад емоційно забарвлених елементів військової лексики є непростим завданням, оскільки в Інтернет-статтях часто трапляються висловлювання з використанням військової термінології, які мають емоційний відтінок. Щоб забезпечити точність та чіткість перекладу при відтворенні емоційно забарвленої термінології, важливо враховувати специфіку мови та контексту військових дій. Крім того, перекладач повинен мати достатній рівень знання військової термінології та

розуміти контекст, у якому використовується кожен термін або вираз. Безсумнівно, введення емоційно забарвлених елементів може впливати на сприйняття тексту читачем. Тому, якщо мета перекладу передбачає передачу не лише основного змісту, а й емоційного відтінку, то відтворення таких елементів може бути доцільним. У зворотному випадку, якщо мета перекладу полягає в передачі точної інформації, то краще обмежитися викладом основного змісту оригінального тексту.

3.1.2. Переклад англомовних військових лексичних інновацій та сленгу

Будь-які військові дії, а тим більше національні трагедії, впливають на мову, спонукають народ до активного оновлення мови, бурхливої словотворчості. Так, російсько-українська війна кардинально змінила життя багатьох людей, викликала шквал негативних емоцій, змусила пізнавати ті реалії, які більшість мирного населення України не знала, займатися тими видами робіт, які не були раніше у сфері їхньої професійної зацікавленості. Зрозуміло, що омовлена реакція соціуму на ці зміни не забарилася і, як наслідок, спричинила появу значної кількості новотворів.

Мова стала генератором і найвищою формою патріотизму, а також ключем до вивчення культури, історії, традицій, репрезентантом українського народу у світі, ореолом нації та її етнічним кодом. Мова нині актуалізувала одну із провідних своїх функцій – стала ідентифікатором національної приналежності, маркером, що визначає «свого» і «чужого» у російсько-українській війні.

У такий спосіб військові лексичні інновації закумулювали в собі весь спектр емоцій українського народу до агресора, його політичних поплічників у Європі та світі, а також ставлення українців до бездіяльності та пасивності переважної більшості росіян.

Відтворення англомовних військових новотворів є досить непростим завданням через специфіку цих термінів та їх відсутність в українській мові до початку конфлікту. У процесі перекладу військових неологізмів важливу роль посідає

прагматичний аспект. Адекватній передачі прагматичного змісту сприяють фонові знання, які містять інформацію про культурний контекст та етномовний код мовця.

Перш за все, хотілося б згадати нововведений термін “*ruscist*” на позначення носія ідеології рашизму. Рашизм (від англ. Russia, «Раша» + «фашизм») – це політична ідеологія та соціальна практика владного режиму росії, що базується на ідеях «особливої цивілізаційної місії» росіян, «старшості братнього народу», нетерпимості до елементів культури інших народів, і спрямована на викорінення української державності та української нації. Цей термін швидко набирає обертів, стає широковживаним як в україномовних засобах масової інформації, так і в іноземних:

The occupiers do not stop trying to gain a foothold and are fighting from the occupied territories in the direction of neighboring areas. In the ruscist occupied villages, the situation remained unchanged. The region is on the verge of a humanitarian catastrophe. – Окупанти не полишають спроб закріпитися та з окупованих територій ведуть бойові дії в напрямку сусідніх областей. У селах, окупованих рашистами, ситуація залишилася незмінною. Область перебуває на межі гуманітарної катастрофи [68; 75].

Перекладаємо цей неологізм за допомогою транскодування, використовуючи стилістично нейтральний відповідник «рашисти». І хоча на теренах Інтернету часто можна зустріти слова «русня», «орки», «чмоні», використання таких термінів при перекладі Інтернет-статей є недопустимим, оскільки вони будуть сприйматися як дискримінаційні, нецензурні і можуть порушувати культурну та мовну чутливість читачів.

У ході російсько-української війни з’явилося і таке нове поняття, як “*Bucha massacre*”. Бучанська різанина, Бучанська трагедія, або геноцид у Бучі – це масове вбивство українського цивільного населення в місті Буча Київської області, що супроводжувалося викраденнями, тортурами, згвалтуваннями, у тому числі дітей, та

мародерством. Злочини скоїли збройні сили РФ під час російського вторгнення у березні 2022 року [87].

*It is called **Bucha massacre**. It all came down to one clear fact: Russians had a citywide shooting spree in Bucha. According to Fedoruk, over 80% of the bodies have bullet wounds, largely in the head and torso. – Це називається **Бучанською різаниною**. Все зводилося до одного очевидного факту: у Бучі росіяни розстріляли місто. За словами Федорука, понад 80% тіл мають кульові поранення, переважно в голову та тулуб [68; 75].*

При відтворенні поданого новотвору перекладач вдається до калькування і вживає поняття «*Бучанська різанина*», яке влучно відображає насильство та тортури, що відбулися в Бучі. Відповідно на позначення російських військових, які знущалися, калічили та вбивали мирних мешканців у місті Буча, вживаємо термін «*бучанські кати*».

Цікавим є також і процес виникнення англійських неологізмів на позначення нових військових реалій та введення нової військової лексики, що впевнено влились до української повсякденної лексики. Це такі терміни як: *Bayraktar, Javelin, NLAW, Stinger* тощо. У процесі дослідження спостерігаємо, що неологізми, представлені аббревіатурами й скороченнями, часто мають декілька варіантів відтворення в українській мові. Наприклад, HIMARS може передаватися як ХІМАРС, ГІМАРС, ХАЙМАРС. Зауважимо, що новотвори військової сфери, зокрема назви озброєння, можуть передаватися в українській мові за допомогою прийому прямого включення, який передбачає використання оригінальної англійської лексеми в тексті перекладу. Так, *Javelin, Bayraktar, HIMARS, ATACMS, NASAMS* вживаються в оригінальному написанні латиницею в українських текстах. Наведемо приклад із новинної статті Інтернет-видання «Українська правда» [68; 75]:

Ukraine has received additional weapons supplies – dozens of anti-tank guided short-range missiles (NLAW) and portable anti-aircraft missile systems (Javelin). – Україна отримала чергову поставку озброєння – десятки протитанкових керованих ракет малої дальності NLAW та переносних зенітно-ракетних комплексів Javelin.

Хоча частіше маємо справу з прикладами, коли перекладач використовує

транслітерацію для відтворення англійських неологізмів на позначення нових військових реалій, що впевнено влились до української повсякденної лексики:

New Turkish-made strike drones Bayraktar TB2 have arrived in Ukraine. According to the Minister of Defense of Ukraine Oleksiy Reznikov, there will also be more “stingers” and “javelins”. – До України прибули нові ударні безпілотники турецького виробництва “Bayraktar TB2”. За словами Резнікова, також буде ще більше «стінгерів» та «джавелінів» [68; 75].

Не менш цікавим явищем є мовна творчість самих англійців, породжена нападом РФ на Україну і перебігом російсько-української війни. 22 березня 2022 року в англійському сленговому онлайн-словнику Urban Dictionary з'явилося нове дієслово “*Ukrained*” на позначення того, що український народ зробив з рашистською армією вторгнення. Переклад даного неологізму здійснюється за допомогою транслітерації «зукраїнити». Це слово символізує втрату агресора, який намагався завоювати незалежну державу, але при цьому стикається з наслідками, з якими будуть жити кілька поколінь. Автори так описують суть неологізму: “*when you are Russia and you invade a country and the response is humiliation on a global forum*”.

Приклад вживання:

*Russia has been **ukrained**. – Росія була зукраїнена» [92].*

Зауважимо, що одним із шляхів виникнення неологізмів є перехід власної назви у загальну. Серед новотворів російсько-української війни 2022 року окреслюється група слів, мотиватором творення яких слугували прізвища визначних політичних діячів чи відомих публічних фігур. Зокрема, термін “*Macronite*”/ «*Макроніти*» означає робити дуже стурбований вигляд щодо певної ситуації, усім це показово демонструвати, але дієво не впливати на поліпшення справ. Цей неологізм з'явився на початку війни і походить від прізвища 25 президента Франції Емманюеля Жан-Мішеля Фредеріка Макрона, який не окреслив своєї чіткої позиції щодо російського вторгнення в Україну, а висловлював лише «стурбованість» ескалацією конфлікту. Українці миттєво зреагували на таку поведінку політика новотвором, який згодом стали часто використовувати і в англійських ЗМІ.

Прізвище ще одного відомого політика стало коренем неологізму-сленгізму “*Shoiguing*”/ «*Шойгувати*», який означає вдавати, що все добре і під контролем, коли насправді це не так. Цей новотвір мотивований манерою поведінки міністра оборони РФ Сергія Шойгу, яка була продемонстрована всьому світові на початку російсько-української війни. Утім, із часом терміном “*Shoiguing*” стали номінувати процес, коли людина зникає безвісти, а інші вдають, ніби нічого не сталося, оскільки міністр оборони публічно стверджував, що в Україні строковиків немає, а відтак говорити про загибель чи зникнення їх на території нашої держави підстав також не існує.

Наступний новотвір “*tractor troops*” вживається на позначення українських фермерів, які, як відомо, використовували свої трактори для буксирування російських танків та іншої техніки з поля бою. Перекладаємо поданий термін способом калькування – «*тракторні війська*». Пов’язана з ним фраза «*завести трактор*» означає зіграти неочікувано, щоб узяти гору в суперечці або використати несподіваний інструмент у бійці.

І наостанок хотілося б відзначити один із найяскравіших військових неологізмів-сленгізмів “*Chornobaites*”/ «*Чорнобаїти*», який з’явився в англійському світі для позначення дій людей, які вперто повторюють одну й ту саму помилку, отримуючи такий же негативний результат. Найближчим фольклорним українським відповідником цього неологізму є, мабуть, вислів «*наступати на ті самі граблі*».

Таким чином, мотиватором творення нових слів в англійській мові є прізвища визначних політичних діячів чи публічних фігур, їхні домінуючі ознаки та риси, український топонімікон та інші запозичення (Додаток Е). Мета їх творення – прагнення до оригінальності та підкреслення різного роду емоційно-оцінних відтінків того чи іншого поняття. Відзначимо, що важливу роль при перекладі військових новотворів має прагматичний аспект. Адже для того, щоб адекватно передати прагматичний зміст, перекладачеві необхідні фонові знання, які містять інформацію про культурний контекст та етномовний код мовця. У результаті дослідження був здійснений переклад англійських військових неологізмів українською мовою. Серед способів перекладу найбільш розповсюдженим є транслітерація, але трапляється також і калькування.

3.1.3. Переклад пейоративної лексики в новинних статтях на військову тематику

В процесі дослідження сучасного військового дискурсу довелося мати справу з великою кількістю пейоративної лексики, яку також називають ненормативною, лайливою або нецензурною. Пласт пейоративної лексики утворюється в англійській та українській мові через обмежену кількість слів літературної мови для відтворення певних понять та вираження думок. Пейоративна лексика супроводжує конфлікти або дискримінацію у всьому світі, кодує неприємні поняття, негативним чином характеризуючи комунікативні цілі і додаючи припущення про те, що когось слід зневажати через певні риси [62, с. 316].

Труднощі адекватного перекладу англомовних пейоративних одиниць, які зустрічаються у текстах військової тематики, українською мовою, перш за все, полягають у розбіжностях лексико-семантичного складу двох мов. Навіть незважаючи на те що семантика груп слів цих мов варіюється у схожому напрямку, наприклад, основне значення українських військових термінологічних одиниць, які мають відповідники в англійській мові, може збігатися, але їх експресивно-просторічні лексико-семантичні особливості не завжди відповідають контекстному значенню та задуму. У такому разі при перекладі недоцільно використовувати такі одиниці через те, що вони не можуть справити на цільову аудиторію передбачуваного ефекту [23, с. 81].

Ще однією проблемою, яка ускладнює переклад англомовних військових пейоративів українською мовою, є те, що прагматична складова у значенні еквівалентних за основним смисловим навантаженням лексем відрізняється у парі цих мов, оскільки семантичні конотації певних військових термінів або ж їх асоціативні значення відтворюють культурні традиції використання лексики в мові. Тому при перекладі пейоративної лексики слід звертати увагу на контекст її вживання, адже він точно підкреслює жанр тексту, а отже і межі словникового набору слів, які можуть бути використані в рамках жанрових особливостей, їх семантику та образно-експресивні відтінки військової лексики.

Зважаючи на відсутність словникового опису та пояснення деяких пейоративних мовних одиниць, перекладач може не помітити негативну конотацію загальноживаної мовної одиниці, якщо вона розкриває своє негативне значення лише у контексті. Надзвичайно важливо передати стилістичні та жанрові характеристики змісту, підбираючи слова, які матимуть відповідну семантику та схожу емоційну-зabarвленість, так як основна мета перекладу пласту пейоративної лексики – адекватність. Тому перекладачі, які працюють з новинними статтями на військову тематику, обов'язково мають орієнтуватися в тематиці та конкретній мовленнєвій ситуації.

В україномовному середовищі, а саме у медійному дискурсі, до пейоративної лексики відноситься і використання суржику, як засобу вираження негативної оцінки, висміювання учасників конкретної ситуації спілкування, їх рис характеру чи поведінки. На сьогоднішній день у засобах масової комунікації, включаючи новинні Інтернет-статті, над якими ми працювали, можна знайти чимало суржикових сполук, які слугують певною формою критики засудження політичного режиму, в рамках антиросійської тематики, наприклад, словосполучення «русській мір» [38, с. 72]. Воно пишеться з двома «с» і позначає російський світ, в якому панує звироднілість, брехня, ненависть до інших народів, особливо до вільнодумного українського. «Русській мір» виплоджує найогидніші знущання, катування, які російські мутанти застосовують до українських мирних жителів і військовополонених, зокрема до незалежних патріотів з полку «Азов» у колонії в Оленівці.

Що стосується англomовного середовища, то вищезгадане словосполучення тут не завжди сприймається негативно, і його конотація може залежати від контексту й мати різні асоціації. Проте у політичному дискурсі цей термін зазвичай має негативні конотації, оскільки здебільшого використовується для обґрунтування втручання Росії у справи інших країн, особливо на сході Європи, і може асоціюватися зі спробами збільшити російський вплив і здатністю Росії використовувати своїх співгромадян за кордоном для досягнення своїх політичних цілей, що супроводжується дезінформацією або агресивними діями. Розглянемо досить вдало відтворену негативну конотацію словосполучення «русській мір» на прикладі речення:

*The internal divisions between the supporters of **the Russian world (Russkiy Mir)** and extreme nationalists that characterise today's Ukraine did not emerge in the last 20 years either [85].*

Велику кількість яскравої військової пейоративної лексики зустрічаємо у новинній Інтернет-статті «Сестри по крові» з «Української правди», наприклад [84; 73]:

*Some women join the army because it's fashionable, cool... I have great respect for them for **not being afraid** to join the army. But then they are disillusioned because they saw Gena, a taxi driver from Kostiantynivka. He told them about **grabbing Mashka by the leg** (a vulgar expression meaning that many men in the army do not ask for women's consent before having sex), and their illusions were shattered. – Деякі дівчатка йдуть до армії, тому що це модно, класно... Величезна повага до них, що **не засцяти**. Але їх ламає через те, що вони побачили таксиста Гену з Костянтинівки. Він їм розповів про «**Машку за ляжку**» – і у них розрив шаблону.*

В українському перекладі було вдало відтворено нейтральне словосполучення з оригіналу “*not being afraid*” за допомогою пейоративу «*не засцяти*», який відображає негативну конотацію. А от для передачі вульгарного вислову “*grabbing Mashka by the leg*”, перекладач використовує аналогічний пейоративний вираз «*Машку за ляжку*», але залишає його без подальшого пояснення. Це вказує на те, що перекладач вважає, що цей вислів зрозумілий і задовільний для українського читача в даному контексті. В цілому поданий переклад можна вважати вдалим відтворенням оригінального тону і сили слів, але він може бути не прийнятний для всіх аудиторій через використання образливої лексики. Такий підхід може бути виправданим у випадках, коли точність і відображення оригінального тексту є ключовими, а цільова аудиторія розуміє контекст і приймає використання пейоративної лексики. Однак у контексті формальніших публікацій перекладачі намагатимуться передати сенс мовлення менш агресивним способом.

У наступних прикладах нейтральні вирази оригіналу також відтворено із застосуванням пейоративної лексики [84; 73]:

*And our anaesthetist, a guy, was scared and said: "Rina, they've all **run away**". – А наляканий наш анестезист, хлопчик, каже: «Ріно, вони всі **звалили**».*

*The battalion's chief sergeant came up to me and said: "Why are you so sad, kid?" I answered: "I'm **sick of everyone flirting with me**". – Підходить до мене головний сержант батальйону і каже: «Шо, мала, така сумна?». Я кажу: «**Задовбали**, всі до мене **чіпляються**».*

У першому прикладі пейоратив «звалили» використано для виразу факту того, що військові втекли або відмовилися виконувати свій обов'язок, негативно характеризуючи їхні дії. У цьому контексті перекладач підібрав саме таке слово з пейоративним відтінком для того, щоб передати негативний тон ситуації, яка склалася.

В другому прикладі словосполучення “*I'm sick of everyone flirting with me*” досить яскраво відтворене із використанням пейоративу «задовбали», що вказує на невдоволення та дратівливість. Український переклад є вдалим, оскільки передає загальний сенс репліки головної героїні і її відчуття, які відображені в оригіналі з меншою емоційністю. Ще один пейоратив «чіпляються» вказує на неприємну для дівчини надмірну зацікавленість з боку чоловіків і має негативний підтекст, що, власне, і допомагає успішно передати негативний емоційний відтінок оригіналу.

А от у наступному реченні через вживання пейоративу український переклад може бути сприйнятий як менш ввічливий та навіть образливий, тому вважаємо такий переклад не дуже доцільним [84; 73]:

*The one that serves in the police told my boyfriend: "I have talked with the State Border Guard Service to prevent them from driving across the border. Our **women** will not come, everything is okay." – Той, хто в поліції, казав іншому: «Я скомунікував з ДПСУ, щоб їх не пустили машиною через кордон. Наші **баби** не приїдуть, все спокійно».*

У цьому перекладі слово «баби» є пейоративним та має негативне забарвлення з відтінком приниження, а його використання може сприйматися як грубе та нецензурне звернення до жінок. Оригінальний вираз “*our women*” не має такого негативного звучання. В перекладі краще було б використати слово «жінки», яке

передало б сенс оригіналу без можливого виникнення негативних уявлень чи стереотипів.

Наступний приклад можна назвати досить вдалим перекладацьким рішенням, оскільки в перекладі українською влучно відтворено пейоративний характер оригіналу і тим самим передано його негативний тон [68; 75]:

*Secondly, we have once again shown that the **much-vaunted "world's second biggest army"** is basically a **lump of meat** incapable of carrying out the tasks set by its leadership. – По-друге, ми вкотре показали, що хвальона «друга армія світу» за великим рахунком – **кусок м'яса**, який не може виконати поставлені керівництвом задачі.*

Прикметник «хвальона» має саркастичний підтекст і вказує на те, що опис російської армії як «другої найбільшої армії світу» є перебільшеним, і це використовується для підкреслення негативного ставлення до агресора та висловлення критики. Що стосується оригінального словосполучення “*a lump of meat*”, то саме за допомогою дослівного перекладу «кусок м'яса» відтворено принижувальний ефект, зобразивши армію в очах читача як бездіяльний, неефективний і неспроможний суб'єкт, який не здатний виконувати поставлені перед ним завдання. Такий переклад відтворює оригінальний сенс і виразно передає негативний відтінок авторського погляду на ситуацію.

Абсолютно протилежним до вищенаведених є приклад, у якому перекладач використав гнучкість мови для досягнення гумористичного ефекту і легкості, яка відсутня в оригіналі [84; 73]:

*When else could I have driven around with a **shotgun** in a pickup truck? – От коли б я ще з **ружбайкою** на пікапі поганяла б териконами?*

Перекладач вдало вдався до введення пейоративу «ружбайка», використовуючи зменшувально-пестливий тон. Такий варіант перекладу має зменшувально-пестливий характер і несе в собі елемент гри слів. До того ж у цьому контексті слово «ружбайка» має розмовно-побутовий відтінок, відображає менш агресивний або загально менш небезпечний характер рушійного засобу порівняно з “*shotgun*”. Загалом такий переклад дає можливість передати більш легкий тон

оригінального вислову, підкреслюючи незвичайність ситуації, яка описується в реченні.

Перекладацька стратегія в наступному прикладі також допомогла вдало відтворити пейоративний характер оригіналу:

*All sorts of people pass on information. There are grandmas who know how to sweet-talk the Russians (“Our Russian boys!”) and report to us. And there are some **people who just never stop**. – Інформацію передають різні люди. Є такі бабусі, які можуть заговорювати зуби («Наши русские мальчики!») та доповідати нам. А є без гальм [86; 74].*

У даному контексті перекладач вводить словосполучення «заговорювати зуби» з певною пейоративною іронією, що відтворює оригінальний підтекст стосовно українських бабусь, які роблять спроби вступити в довірливу розмову з рашистами з метою отримати хоча б якусь корисну інформацію для українських захисників. Таке використання слів в перекладі відображає пейоративний тон оригіналу і передає своєрідне ставлення автора до певного типу інформаторів, які можуть надто відкрито виражати підтримку нашим військовим, навіть ризикуючи своєю безпекою. Крім того, перекладач вживає пейоративний вираз «без гальм» як заміну для фрази «люди, які ніколи не зупиняються» для передачі негативного відтінку. Такий переклад допомагає підкреслити критичне ставлення автора до цих осіб, вказуючи на те, що вони діють надмірно, не знаючи жодних обмежень, що в результаті може мати негативні наслідки і коштувати їм життя.

Однак слід пам'ятати, що використання пейоративної лексики може мати різні відтінки, тож важливо зберігати баланс між передачею емоцій та відтінків оригіналу і збереженням адекватності та прийнятності в перекладі. Наприклад:

*The people are **unwavering**; they are waiting for the Armed Forces. – Люди **не прогинаються**, чекають на ЗСУ [68; 75].*

Перекладач використав пейоратив «не прогинаються» як заміну для оригінального прикметника “*unwavering*”, щоб передати відтінок рішучості та незламності українського народу, вказуючи на те, що люди залишаються міцними та вірними своїм переконанням і очікуванням. Такий переклад відтворює настрій і

національний патріотизм українців, які підтримують армію, і передає їхню відданість. Це вдале використання пейоративної лексики для передачі важливого емоційного відтінку в оригіналі, і воно не несе негативного або образливого змісту.

Впродовж дослідження розглянуто також багато прикладів із вживанням нецензурної лексики для відтворення агресивного і образливого характеру оригінального тексту. Наприклад [84; 73]:

*But if someone tells you right here and now that no one owes anyone anything, you turn your face to them, covered in mud and blood, and say: “No, man, you owe me a lot of **sh*t**, because I'm doing what I'm doing right now.”* – Але якщо тут і зараз тобі хтось каже, що ніхто нікому нічого не винний, ти повертаєш до нього обличчя, замазане брудом і кров'ю, і кажеш: «Ні чувак, ти прям **ні*дєц** як мені винен, тому що я зараз роблю те, що я роблю».

*War is not a form of atonement if you did some **shit** before it.* – Війна не індульгенція, якщо ти робив якусь **хєрню** до неї.

*Now everything is clear: you **f**k** Russians **over**, kill them, do your job.* – Зараз все чітко: **ї*аи**, вбивай русню, роби свою роботу.

*I once tried to tell a commander jokingly that you can't say '**f*ggot**'. He looked at me like I was a **dumbass**.* – Я якось за приколом спробувала комбату розповісти, що не можна говорити «**нід*р**». Він на мене подивився, як на **дебілку**.

Перекладач в даному випадку використав досить грубу та образливу лексику для передачі агресивного тону оригіналу. Як видно з прикладів, під час перекладу ненормативних лексичних одиниць перекладач не врахував, якому регістру стилістично маркованої лексики належать слова мови-джерела. Внаслідок цього при перекладі змінився оцінно-семантичний компонент ненормативної лексики оригіналу, тобто непристойні слова, наприклад, “*fuck*”, “*shit*”, які використовуються в англomовному середовищі від малого до великого, перекладено українською мовою в надмірно грубій, обценній формі. А втім, перекладач таким чином намагається передати реалії війни.

Таким чином, відтворення образливого мовлення може бути вдалим, якщо його мета – передати емоційну навантаженість та виразити авторське ставлення до

ситуації. Однак важливо пам'ятати, що використання такої лексики може бути неприйнятним для читачів та призвести до негативної реакції. Такий переклад виправданий лише в тих випадках, коли агресивний тон є суттєвою частиною контексту та змісту оригіналу і враховані вимоги конкретної аудиторії.

Аналізуючи переклади англomовних новинних Інтернет-статей на військову тематику українською мовою можна відзначити той факт, що в мові перекладу частотність застосування пейоративної лексики превалює над частотністю її використання в мові оригіналу. Для цього при відтворенні стилістично нейтральних слів першотвору використовуються експресивно забарвлені українські пейоративи. Як підсумок, у більшості випадків перекладачеві здебільшого вдалося досить точно передати значення пейоративних мовних одиниць, емоційність та ідею висловлювань до читачів шляхом використання таких перекладацьких трансформацій, як калькування, функціональна заміна, модуляція, посилення негативної емпізи (Додаток Ж).

3.2. Відтворення соціопрагматичних особливостей в перекладі англomовного військового дискурсу

Сучасний англomовний військовий дискурс – це потужне соціальне явище, сукупність вихідних продуктів мовної та комунікативної діяльності у всіх їх проявах та взаємодії у військовому контексті. Його основним завданням визнаємо безпосередній ідеологічний вплив на великомасштабну аудиторію і, безпосередньо, на суспільну думку за рахунок використання відповідних комунікативних стратегій, прийомів і тактик, не виключаючи маніпулятивних.

Будь-який дискурс, зокрема й військовий, формується в конкретних історичних умовах і, без сумніву, може трактуватися як видозмінена когнітивно-лінгвальна форма віддзеркалення тих суспільних відносин, у системі яких він функціонує. Іншими словами, функціонування дискурсу невід'ємно пов'язане з історичними умовами та соціокультурними чинниками, що його породжують. Тому саме історичність і соціальність складають основу військового дискурсу [43, с. 187].

Певна річ, що комунікативно-прагматичні, лінгвоетнічні, соціокультурні

уявлення та інші екстралінгвістичні фактори мають неабиякий вплив на алгоритм дій військового перекладача, що в результаті може призвести до ухилення від принципу неупередженості. Вступаючи у прагматичні відносини з текстом оригіналу і з текстом перекладу, які можуть викликати у перекладача різноманітні емоції, він може погоджуватись або не погоджуватись із певним змістовим наповненням. Звичайно, особисте ставлення мовного посередника безпосередньо впливає на його перекладацькі рішення, хоча він зобов'язаний звести такий вплив до мінімуму. Однак якщо ідеологічні позиції автора тексту та його перекладача докорінно відрізняються, то ці розбіжності обов'язково знайдуть своє відображення в перекладі, та все ж вони не мають заважати збереженню рівноцінної відповідності цільового тексту першоджерелу.

В загальній лінгвокультурній картині воєнного світу слово-реалія має здатність відображати не лише якийсь конкретний сенс, а й відповідні соціокультурні образи дійсності, які існують в індивідуальній чи колективній свідомості військової сфери життя. У цьому випадку основною метою перекладача при відтворенні таких військових реалій є повне осмислення та відтворення думки автора і її загального соціокультурного контексту за допомогою ментальних одиниць. Водночас мовний посередник висловлює й свою позицію, оскільки переклад потребує правильної смислової інтерпретації залежно від мови та суспільства, для якого здійснюється переклад. Не можемо тут не згадати думку французького філософа Анрі Лефевра: «Перекладачі не просто перекладають слова, вони також перекладають цілий всесвіт дискурсу, поетику та ідеологію» [64, с. 114].

Із розгортанням повномасштабного російського вторгнення яскраво вираженим є конфлікт інтерпретацій, коли один і той самий фрагмент дійсності подається і сприймається більшістю населення по-різному. Спостерігаємо, що із засобів масової інформації все частіше виключається лексика з негативною конотацією, а замість неї вводиться нейтральна. Саме за допомогою мови здійснюються маніпуляції над людським розумом і спроби схилити суспільство до власного гноблення. Таким чином, створюється віртуальна дискурсивна реальність, в контексті якої війна сприймається широкими масами в спосіб, який є вигідним для правлячої еліти.

Найбільш нагальним питанням перекладу ідеологічно забарвленого дискурсу заданої теми є сама загальна назва подій. «Війна, вторгнення, конфлікт, агресія, окупація, спецоперація, криза – ось лише деякі з концептів, за якими стоять різні аспекти ситуації, що розгортається». Це питання, на яке важко відповісти однаково, навіть якщо брати до уваги лише погляд українців. Звичайно, така неоднозначність породжує ряд проблем для адекватного перекладу та спричиняє використання різних ідеологем у ЗМІ, різних за своєю сутністю та конотацією. Зокрема, західним експертам часто бракує культурної та історичної чутливості, щоб належним чином описати події, про які йде мова. Вони вживають нейтральні вислови на кшталт «криза всередині і навколо України» (ОБСЄ), «українська криза» (німецький канцлер Олаф Шольц), «конфлікт в Україні» (Інститут воєнних досліджень), «Російське вторгнення в Україну» (Рада закордонних справ), «війна в Україні» (BBC News), «Путінова війна» («Financial Times», «Foreign Policy»). Жоден із них не є цілком доречним, а деякі з них взагалі обурливо неправильні.

Теперішня російсько-українська війна стала ключовим фактором для її максимального розголосу в англomовних засобах масової інформації, тому розглянемо детальніше, якими мовними засобами відтворене російське вторгнення в англomовному медіадискурсі:

*A panel of Lewis & Clark professors recently gathered to discuss the historical, political, and cultural underpinnings of **Russia's invasion of Ukraine** [81].*

*British Prime Minister Boris Johnson has assumed that **a full-scale war in Ukraine** could last until the end of 2023 [82].*

З огляду на запропоновані речення, до засобів, що вербалізують та об'єктивізують поняття «російсько-українська війна» належать такі лексичні одиниці як: *full-scale war* (повномасштабна війна), *Russia's invasion of Ukraine* (вторгнення росії в Україну). У перекладі спостерігаємо збереження негативної конотації. Адже світова спільнота загалом прагне розуміти істинний сенс, віднайти ключові причини виникнення російсько-української війни, передати особливості її перебігу та зафіксувати усі нелюдські злочини проти народу України, які здійснюються російською армією.

В процесі дослідження також зустрічаємо термін “*special operation*” (*спецоперація*), який широко використовується тільки в російських ЗМІ, оскільки там здійснюється повний контроль інформаційних потоків з боку російського політичного керівництва та використовується ряд методів пропаганди. Цей термін використовується на позначення таких військових понять як: «війна», «вторгнення», «збройний конфлікт» тощо, які заборонені на території РФ. Щоб показати абсурдність вживання цього слова на позначення усіх дій, які чинять окупанти на території України, в україномовних та англomовних ЗМІ слова «спецоперація» та “*special operation*” беруть в лапки:

Kremlin calls war «special operation to clear Ukraine of Nazis». – Кремль називає війну «спецоперацією, щоб зачистити Україну від нацистів» [68; 75].

У такий спосіб вибір мовленнєвих засобів лежить в основі дискурсивного створення і впровадження у свідомість читачів стереотипів і забобонів.

Досить цікаво спостерігати за тим, як в українському перекладі відтворюються терміни на позначення російських військових [70; 77]:

The beginning of the day there was particularly intensive – militants actively used heavy weapons – mortars and a tank. – Особливо напруженим був початок доби, коли НЗФ активно застосували важке озброєння – міномети, а також танк.

In the evening, enemy mortar attacks were held in Krasnohorivka, Novohryhorivka, Starohnativka and Shyrokyne. – Надвечір мінометні обстріли з боку НЗФ вчора відбулися у Красногорівці, Новогригорівці, Старогнатівці та Широкиному.

Як бачимо, автор англomовного дискурсу схильний до вживання нейтральних лексичних одиниць (*militants, enemy*), в той час як перекладач використовує аббревіатуру «НЗФ» (*Незаконні збройні формування*) для передачі негативної оцінної конотації. Цей термін спеціально вводиться на позначення не передбачених законом воєнізованих та збройних формувань, метою створення яких є дестабілізація ситуації в Україні для зміни євроатлантичного курсу, поглинання РФ та знищення України як незалежної держави.

Позасвідомі, культурні та мовні фактори, особисті думки перекладача творять переклад військових реалій і надають їм відповідного стилістичного забарвлення,

необхідного для розуміння суспільством. Це, в свою чергу, сприяє формуванню концептуального бачення світу та його структури разом з унікальністю усіх соціальних та національно-культурних чинників [70; 77]:

Russia-backed militants were particularly insolent in Maryinka... – Особливо нахабно *окупанти* діяли в Мар’їнці...

...over 11 thousand customers were left without gas because of the criminal actions of *Russia-backed rebels*. – ...понад 11 тисяч абонентів залишились без газу через злочинні дії *терористів*.

У вищенаведених прикладах, описуючи злодіяння російських солдатів, перекладач вдається до опущення і не вживає назву держави-агресора, хоча в оригіналі вона присутня: “*Russia-backed militants*”, “*Russia-backed rebels*”. Називаючи їх «окупантами», «терористами», перекладач демонструє своє негативне ставлення як до росії, так і до її народу й культури, яке кардинально змінилося з добросусідського на вороже та зневажливе, і яке вже просто неможливо приховати. Розглянемо ще один яскравий приклад вживання негативної конотації в українському перекладі:

Militants also used mortars in Taramchuk, Talakivka, Vodiane and Lebedynske. – Також *бандформування* застосовували міномети у Тарамчуку, Талаківці, Водяному, Лебединському [70; 77].

Оскільки лексична одиниця “*militants*” є досить загальною і безоцінковою, перекладач вдається до прийому конкретизації і вводить термін «бандформування», що, на наш погляд, більш адекватно та повно відображає ситуацію та завдяки своїй негативній оцінці краще передає гнів і ненависть до росіян через ті звірства, які вони чинять в українських містах.

Таким чином, ми встановили, що сприйняття військового соціолекту залежить не тільки від прагматики, а й від особистості реципієнта, його фонових знань, життєвого досвіду та інших характеристик. Тому задля того аби передати суть реалії іншою мовою, перекладач повинен виділити її основну ідею, яка при перекладі має залишитись незмінною, не втратити найменшого сенсу та донести потрібну думку. Попри це, часто військова термінологія виходить за межі своїх функцій і набуває

нових, залежно від того, наскільки творчо мовний посередник підійшов до проблеми передачі відповідної лексики.

Отже, на основі дослідженого матеріалу доходимо висновку, що військова лексика може виходити за межі своїх функцій і отримувати нові значення в залежності від творчого підходу перекладача. Це стосується зокрема ситуацій, де військова термінологія має емоційно забарвлені вирази. Зауважимо, що переклад емоційно забарвленої військової термінології є складним завданням через її часті емоційні відтінки. Для досягнення точності та чіткості перекладу перекладач повинен розуміти специфіку мови та контексту військових дій. Переклад військових новотворів теж вимагає знань військової термінології та розуміння контексту використання кожного терміну або виразу. З метою передачі емоційного забарвлення та інтенсифікації виразності в мові перекладу часто вживається і пейоративна лексика. Тому надзвичайно важливо враховувати специфіку мови оригіналу та відповідність аудиторії при її використанні. Крім цього, було виявлено, що ефективний переклад англomовного військового дискурсу вимагає більш ніж просто знання мови – він вимагає глибокого розуміння соціокультурних контекстів і прагматики комунікації в англomовному військовому середовищі. Тому використання відповідних стратегій перекладу, таких як культурна адаптація і вибір мовних ресурсів, може покращити якість перекладу військового дискурсу і сприяти кращому взаєморозумінню між англomовними та україномовними учасниками військової комунікації.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі подано аналіз специфіки перекладу сучасного англомовного військового дискурсу на матеріалі Інтернет-статей шляхом виявлення його лексичних та соціопрагматичних особливостей, виражених різноманітними мовними засобами, та дослідження способів їх перекладу.

Дослідження дало змогу дійти таких висновків:

1. У сучасній науці про мову термін «дискурс» має безліч трактувань, однак досі не існує універсального визначення цього поняття, незважаючи на високу частотність його використання. У дослідженні беремо за основу визначення сучасного вітчизняного лінгвіста Флорія Бацевича, розглядаючи дискурс як тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну) і якому притаманні своєрідна лексика та граматики, особливі правила слововживання і синтаксису, характерна семантика, які взаємодіють між собою у сукупності з екстралінгвістичними та прагматичними, соціокультурними та іншими факторами.

2. Під військовим дискурсом розуміємо соціально-професійний дискурс про військову діяльність та війну як в традиційній, так і в сучасній її формах. Він є компонентом суспільно-політичного дискурсу та представляє систему концептів, що відображають уявлення про об'єкти, явища та їх взаємодії у військовій сфері, їх раціональну та емоційну оцінку і засоби вираження, що забезпечують комунікацію членів військового співтовариства між собою та із зовнішнім світом в різноманітних ситуаціях взаємодії і протидії з урахуванням різноманітних позамовних чинників. До компонентів військового дискурсу відносимо дискурс військових про війну та їхню діяльність, політиків про війну, дискурс засобів масової інформації, які висвітлюють військові події. Основні характеристики військового дискурсу включають: міжчасовий актуальний характер (мова військовослужбовців мала місце в усі часи, в кожен період вона володіла властивим тому часу колоритом), точність і чіткість мовлення, лаконічність, нейтральність, висока швидкість передачі інформації та формалізованість.

3. Аналіз військового дискурсу на матеріалі інформаційно-новинних текстів дає можливість виділити їх лінгвістичні особливості, а саме: прагнення до повноти та об'єктивності при передачі фактів; високий ступінь стандартизації; наявність реалій суспільно-політичного, культурного життя, а також цитат; використання заголовків, побудованих на грі слів, тропах, ідіомах; відсутність експресивної лексики, лексики оціночних суджень і прямого звернення до читача. Під час перекладу новинного тексту досить часто виникає проблема пошуку еквівалентів. Задля запобігання помилок перекладачеві варто враховувати норми мови оригіналу та мови перекладу, а також намагатися знаходити максимальні відповідності, зважаючи на лінгвокультурологічні та лінгвостилістичні особливості мови перекладу як відображення культурної картини світу.

4. Для передачі англomовних військових реалій українською мовою необхідно застосовувати ряд перекладацьких трансформацій, адже буквальний переклад здебільшого порушує сприйняття термінологічних одиниць. Встановлено, що основними способами відтворення військової лексики англomовних інформаційно-новинних текстів українською мовою є: переклад лексичним еквівалентом, калькування, транскодування та конкретизація. Однак важливо відзначити, що трапляються випадки, коли перекладач вдається до прийому генералізації, додавання, вилучення слів або антонімічного перекладу з метою досягнення комунікативної рівноцінності перекладу оригіналу військового тексту. Усі ці способи та прийоми перекладу військового дискурсу відіграють важливу роль у забезпеченні належного розуміння та прийняття аудиторією англomовного військового контексту українською мовою.

5. Надзвичайно вагомими в перекладі військових термінологічних одиниць є фонові знання про військову галузь, тобто інформація про ситуацію вживання відповідних лексичних одиниць. Крім цього, для виконання якісного перекладу виникає потреба у здійсненні військово-країнознавчого аналізу, який сприятиме елімінації помилок, зумовлених міжкультурними розбіжностями, на рецептивному етапі перекладу. В ході дослідження було виявлено, що військові перекладачі технічної термінології зазвичай використовують транслітерацію, яка виправдовує

себе у вузькотеоретичному письмовому контексті, але не є ефективною для всієї сфери військового перекладу. Тому стикаючись з труднощами, перекладачі англомовних військових текстів мають визначити оптимальну перекладацьку стратегію і методи адекватного передання військових термінологічних одиниць українською мовою.

6. Переклад емоційно забарвлених елементів військової лексики є непростим завданням, оскільки в Інтернет-статтях часто трапляються висловлювання з використанням військової термінології, які мають емоційний відтінок. Щоб забезпечити точність та чіткість перекладу при відтворенні емоційно забарвленої термінології, важливо враховувати специфіку мови та контексту військових дій. Крім того, перекладач повинен мати достатній рівень знання військової термінології та розуміти контекст, у якому використовується кожен термін або вираз. Безсумнівно, введення емоційно забарвлених елементів може впливати на сприйняття тексту читачем. Тому, якщо мета перекладу передбачає передачу не лише основного змісту, а й емоційного відтінку, то відтворення таких елементів може бути доцільним. У зворотному випадку, якщо мета перекладу полягає в передачі точної інформації, то краще обмежитися викладом основного змісту оригінального тексту.

7. Відтворення англомовних військових новотворів та сленгу є досить непростим завданням через специфіку цих термінів та їх відсутність в українській мові. Мотиватором творення нових слів в англійській мові є прізвища визначних політичних діячів чи публічних фігур, їхні домінуючі ознаки та риси, український топонімікон та інші запозичення. Мета їх творення – прагнення до оригінальності та підкреслення різного роду емоційно-оцінних відтінків того чи іншого поняття. Відзначимо, що важливу роль при перекладі військових інновацій має прагматичний аспект. Тому для того, щоб адекватно передати прагматичний зміст, перекладачеві необхідні фонові знання, які містять інформацію про культурний контекст та етномовний код мовця. Під час відтворення військового сленгу перекладач має

спиратися як на видані лексикографічні (словникові) джерела, так і на свій практичний досвід та інтуїцію.

8. Через обмежену кількість слів літературної мови для відтворення певних понять та вираження думок в англійській та українській мовах утворюється пласт пейоративної лексики. Досить часто вона використовується з метою передачі емоційного забарвлення та підсилення виразності. Пейоративний статус лексичних одиниць в новинних Інтернет-статтях визначає контекст, тому іноді їх буває важко виділити та перекласти навіть за умови, що в обох мовах ідентичні форми вираження експресивності, але вони все одно відрізняються за емоційними відтінками. Для перекладу таких одиниць потрібно апелювати знаннями конкретної мовленнєвої ситуації, щоб адекватно відтворити зміст оригіналу. Пейоративна лексика в Інтернет-статтях на військову тематику здебільшого відтворена українською мовою шляхом використання таких перекладацьких трансформацій, як функціональна заміна, модуляція, калькування та посилення негативної емоції. Україномовний варіант перекладу можна вважати адекватним та успішним, адже сутність, мета вживання та функції пейоративних мовних одиниць, які наявні у вихідному тексті, переважно збережені.

9. В результаті дослідження було встановлено, що сприйняття військового соціолекту залежить не тільки від прагматики, а й від особистості реципієнта, його фонових знань, життєвого досвіду та інших індивідуальних характеристик. Військова лексика не обмежується тільки словниковим значенням слів. Вона також наділяється важливими конотаціями, символічними відтінками і асоціаціями, які можуть варіюватися залежно від контексту та індивідуальних особливостей сприйняття. Тому задля успішного перекладу англійського військового дискурсу, перекладач повинен враховувати не лише сувору прагматику комунікації, але й індивідуальний підхід до реципієнта та його особистих особливостей. Крім того, переклад англійського військового дискурсу вимагає виокремлення основної ідеї акту комунікації, яка повинна лишитися незмінною, а також збереження культурних та прагматичних відмінностей між мовами. Попри це, важливо відзначити, що військова термінологія

може виходити за межі своїх функцій і набувати нових значень, залежно від креативності та контексту мовного посередника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Наукові праці

1. Акоп'янц Н.М., Ворожбіт М.Ю. Лексико-стилістичні особливості перекладу англомовних текстів ЗМІ на українську мову. *Вісник НТУ «ХП»*. 2015. С. 59–63.
2. Алексенко С.Ф. Конкретно-наукові методи лінгвістичних досліджень: методичні рекомендації для студентів 1 курсу магістратури факультету іноземної та слов'янської філології. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2020. 44 с.
3. Балабін В.В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу : автореф. дис ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2002. 24 с.
4. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2004. 342 с.
5. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. 2-е вид., доп. Київ : ВЦ «Академія». 2009. 376 с.
6. Бенвенист Э. Общая лингвистика / под ред. Ю.С. Степанова. М.: Прогресс, 1974. 446 с.
7. Бех П.А. Объект отражения в переводе. Теория и практика перевода : Республ. межвед. научн. сб. К.: Вища шк. Изд- во при Киев. гос. ун-те., 1982. Вып.7. С. 15–24.
8. Бондаренко Л.Н. Некоторые особенности перевода военного дискурса. *Наука и современность*. 2014. №28. С. 214–218.
9. Борботько В.Г. Принципы формирования дискурса: От психолингвистики к лингвосинергетике. М., 2006. 286 с.
10. Борисенко Н.Д. Методика проведення наукових досліджень: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2010. 64 с.
11. Брянська А.Ю. Концептуальний простір сучасного англомовного медіатексту та компенсаторні засоби перекладу. Вінниця : Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, 2019. 5 с.

12. Вельбой І.В., науковий керівник Плетенецька Ю.М. Відтворення англомовних військових неологізмів в перекладі українською мовою на матеріалі Інтернет-статей. *«Розвиток науки та техніки: виклики сучасності»*: матеріали СХХХІ Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції. м. Чернівці, 22 вересня 2023 року. С. 28–32.
13. Вельбой І.В., науковий керівник Плетенецька Ю.М. Переклад сучасної англомовної військової термінології на матеріалі Інтернет-статей. *«Розвиток науки та техніки в умовах воєнного стану»*: матеріали СХХІІІ Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції. м. Житомир, 3 травня 2023 року. С. 42–46.
14. Висоцька О.Л. Науковий дискурс у сучасних лінгвістичних дослідженнях. *«Молодий вчений»*. 2018. № 8 (60). С. 65–70.
15. Волощук Ю., Жмаєва Н. Специфіка перекладу англомовних новинних текстів українською мовою (на матеріалі новинних текстів ОБСЄ). *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2020. № 31. С. 164–181.
16. Габідулліна А.Р., Колесніченко О.Л. Методологія сучасних лінгвістичних досліджень: навчальний посібник. Слов'янськ: Вид-во Б.І. Маторіна, 2019. 322 с.
17. Гарник І.В. Типологія перекладацьких трансформацій: навчально-методична розробка на базі англійської мови. К. : МІЛП, 2001. 27 с.
18. Гриценко С. Мовні інновації російсько-української війни 2022. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Вип. 32. Ч. 2. 2022. С. 9–13.
19. Гуржій О.І. Проблемні питання сучасної української воєнної термінології / О.І. Гуржій, Р.І. Пилявець // *Воєнні конфлікти другої половини ХХ століття*. К., 2004. С. 6–8.
20. Дейк Т.А. Ван. Язык. Познание. Коммуникация. Москва : Прогресс, 1989. 312 с.
21. Дускаева Л.Р. Принципы типологии газетных речевых жанров: Язык современной публицистики: сб. статей / сост. Г. Я. Солганик. 3-е издание. Москва: Флинта: Наука, 2008. 131 с.

22. Загнітко А.П. Методи, методики дослідження сучасного синтаксису. *Науковий вісник Чернівецького національного університету* : зб. наук. праць / наук. ред. Б. І. Бунчук. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2009. Вип. 475–477 : слов'янська філологія. С. 207–213.
23. Іванько А.О. Специфіка перекладу пейоративної лексики: культурологічний аспект. Магістерські студії. Альманах. Херсон: ХДУ, 2020. С. 80–83.
24. Исаева Е.Д. Особенности японской военной терминологии. *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*. 2009. №4. С. 29–34.
25. Каліщук Д.М. Лінгвокультурні особливості перекладу політичного дискурсу. *Вісник СумДУ*. 2006. Т. 1, № 11 (95). С. 153–159.
26. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина II. Вінниця: Нова книга, 2001. 303 с.
27. Карабан В.І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську. [укр./англ.] : навч. посіб. для ВНЗ. Вінниця : Нова Книга, 2003. 605 с.
28. Карасик В.И. Языковые ключи. Москва : Гнозис, 2009. 406 с.
29. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
30. Кирилюк О. “Вогнехреще” або неологізми як відображення військового протистояння. *Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград : Лисенко В. Ф., 2015. Вип. 137. С. 52–56.
31. Кияк Т.Р. Лінгвістичні аспекти термінознавства: Навч. пос. К.: УМК ВО, 1989. 104 с.
32. Кияк Т.Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2007. № 32. С. 104–108.
33. Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу : навчальний посібник для вузів. К. : Інкос, 2001. 290 с.
34. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. К. : Вища школа, 1982. 164 с.

35. Корольова Т. Військовий дискурс та особливості його перекладу / Тетяна Корольова, Ростислав Соріч, Ольга Александрова // *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки* : зб. наук. праць. Одеса : Інформаційно-видавничий центр університету ім. К. Д. Ушинського, 2021. №33. С. 369–387.
36. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : Нова книга, 2003. 448 с.
37. Латышев Л.К. Проблема эквивалентности перевода: Дисс. д-ра. филол. наук. М., 1983. 410 с.
38. Левченко Т. Суржик як засіб пейоративної оцінки у мові засобів масової комунікації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2020. Вип 85. С. 72–76.
39. Ливицька І. Науковий дискурс: рівні та особливості аналізу. *Наукові записки. Серія: філол. науки*. Вип. 96 (1). 2011. С. 381–385.
40. Лук'янець В.С., Кравченко О.М., Озадовська Л.В. Сучасний науковий дискурс: Оновлення методологічної культури. К., 2000. 304 с.
41. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. М.: Гнозис, 2003. 280 с.
42. Манаенко Г.Н., Манаенко С.А. Дискурсивные слова и интенциональность аналитического текста политического дискурса. *Политическая лингвистика*. Екатеринбург : УГПУ, 2013. №2 (44). С. 65–71.
43. Мартинюк А.П. Конструювання тендеру в англомовному дискурсі. Х.: Константа, 2004. 292 с.
44. Моррис Ч.У. Основания теории знаков // *Семиотика: Антология* / Сост. Ю.С. Степанов. М.: Акад. Проект, 2001. С.45–97.
45. Нелюбин Л.Л. Военный перевод и его особенности : учебник военного перевода (общий курс) / Л. Л. Нелюбин, А. А. Дормидонтов, А. А. Васильченко. М. : Воениздат., 1981. 379 с.
46. Пантина О.А. Экспрессивная перспектива англоязычного новостного дискурса: на материале газетных текстов о природных катастрофах : автореф.

- дис. ... канд. філол. наук. Санкт-Петербург : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2018. 24 с.
47. Погонєць В.В. Особливості англomовного військового дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія»*. 2019. №39, том 2. С. 67–70.
48. Половинчак Ю. Стратегії дослідження соціальних медіа як дискурсивного простору. НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. 2016. № 43. С. 365–381.
49. Райс К. Классификация текстов и методы перевода / Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. М., 2004. 296 с.
50. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: [на матеріалах суч. газетн. публіцистики]: монографія / Катерина Серажим. К., 2002. 392 с.
51. Серажим К. Еволюція поглядів на дискурс / Катерина Серажим // Актуальні проблеми журналістики: зб. наук. праць. Ужгород, 2001. 490 с.
52. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля К., 2006. 716 с.
53. Сдобнова Ю.Н. Лингвистическое отображение современных социальных тенденций в институциональном дискурсе вооруженных сил Франции: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05. М., 2014. 218 с.
54. Стежко Ю.Г. Методичні вказівки до перекладу наукових термінів. Кіровоград: РВВ КДПУ, 2012. 79 с.
55. Стишов О.А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації): монографія. Київ: Видавн. центр. КНЛУ, 2003. 388 с.
56. Стрельцов А.А. Научно-технические тексты: от понимания к переводу: учеб. пособие. Ростов-на-Дону: Феникс, 2012. 327 с.
57. Федоров А.В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) : учеб. пособ. Москва : Высшая школа, 1983. 303 с.
58. Филипс Л. Дж. Дискурс-анализ. Теория и метод, [пер. с англ.]. Х. : Из-во гуманитарный Центр, 2004. 336 с.

59. Фуко М. Археология знания / пер. Бр. Левченко. Киев : Ника-Центр, 1996. 208 с.
60. Шевченко І.С., Морозова О.І. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: кол. монографія / за ред. І.С. Шевченко. Харків : Константа, 2005. 356 с.
61. Harris Z. Discourse analysis. Language. 1952. Vol. 28. №1. P. 1–30.
62. Jeshion R. Slurs and stereotypes. Analytic Philosophy. 2013. P. 314–329.
63. Kraft I. Military Discourse Patterns and the case of Effects-Based Operations. Journal of Military and Strategic Studies. 2019. Vol. 19. Is. 3. P. 78–113.
64. Lefevere A. Translating literature: practice and theory in a comparative literature context. New-York : The Modern Language Association of America, 1994. 162 p.
65. Michaels, J. The Discourse Trap and the US Military. New York: Palgrave Macmillan, 2013, 267 p.
66. Schiffrin D. Discourse Markers. Cambridge : Cambridge University Press, 1988. 364 p.
67. Thorne S. The Language of War. London : Routledge, Taylor & Francis e-Library, 2006. 122 p.

Джерела матеріалу дослідження

68. Англomовна версія газети «Українська правда». URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/>
69. Англomовна версія інформаційного ресурсу “BBC News”. URL: <https://www.bbc.com/news>
70. Англomовна версія інформаційного ресурсу “Ukraine Under Attack”. URL: <http://www.ukraineunderattack.org/en/>
71. Англomовна версія інформаційного ресурсу “Ukrainian Military Pages”. URL: <https://en.ukrmilitary.com/>
72. Англomовна версія офіційного вебсайту “Ministry of Defence of Ukraine”. URL: <https://www.mil.gov.ua/en/>

73. Кригель М., Халілов Р. Сестри по крові. Що ховають у своїх тактичних наплічниках бойові медикині Жаба польова й Гадюка степова. Українська правда. 2023. 25 липня. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2023/07/25/7412737/>
74. Руденко Є. Таємний IT-івець у Чорнобаївці, HIMARS, «п'яна» флешка та Джарилгач. Як українські партизани допомагають звільняти Україну. Українська правда. 2023. 25 вересня. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2023/09/25/7420757/>
75. Україномовна версія газети «Українська правда». URL: <https://www.pravda.com.ua/>
76. Україномовна версія інформаційного ресурсу “BBC News”. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian>
77. Україномовна версія інформаційного ресурсу “Ukraine Under Attack”. URL: <http://www.ukraineunderattack.org/>
78. Україномовна версія інформаційного ресурсу “Ukrainian Military Pages”. URL: <https://www.ukrmilitary.com/>
79. Україномовна версія офіційного вебсайту «Міністерство оборони України». URL: <https://www.mil.gov.ua/>
80. ATO Spokesperson: In the Donetsk sector, active non-stop hostilities in Avdiyivka industrial zone continue. URL: <http://www.ukraineunderattack.org/en/66383-ato-spokesperson-in-the-donetsk-sector-active-non-stop-hostilities-in-avdiyivka-industrial-zone-continue.html>
81. Babel News. URL: <https://babel.ua/en/news/78464-defenders-of-mariupol-from-the-azov-regiment-gave-a-press-conference-from-the-russian-blocked-azovstal-plant-the-key-points>
82. Boris Johnson’s speech. URL: <https://english.nv.ua/nation/uk-pm-johnson-believes-that-the-war-in-ukraine-could-last-until-the-end-of-next-year-50236198.html>
83. IHL Treaties and the Regulation of Weapons. URL: <https://www.redcross.ca/how-we-help/international-humanitarian-law/what-is-international-humanitarian->

[law/weapons-and-international-humanitarian-law/ihl-treaties-and-the-regulation-of-weapons](#)

84. Krygel M. Blood sisters. What do combat medics Field Toad and Steppe Viper carry in their tactical backpacks? *Ukrainska Pravda*. 2023. July 25. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/articles/2023/07/25/7412737/>
85. New Eastern Europe. URL: <https://neweasterneurope.eu/2018/03/28/seven-cycles-ukraines-history/>
86. Rudenko Y. The secret IT specialist in Chornobaivka, HIMARS, the drunkenly mislaid USB flash drive, and Dzharylhach Island: how Ukrainian partisans are helping to liberate Ukraine. *Ukrainska Pravda*. 2023. September 25. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/articles/2023/09/25/7420757/>
87. Wikipedia. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Бучанська_різанина

Довідкова література

88. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь. М.: Флинта, Наука, 2003. 320 с.
89. Російсько-українсько-англійський військовий словник: Близько 20 000 слів. Уклад.: В.Я. Карачун, І.А. Черненко, С.М. Чиж, О.О. Карачун. К.: Техніка, 2001. 750 с.
90. Ярцева В.Н. Лингвистический энциклопедический словарь. М.: Советская энциклопедия, 1990. 694 с.
91. DOD Dictionary of Military and Associated Terms. URL: <https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/dictionary.pdf>
92. Urban Dictionary.
URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Ukrained>

Інтернет-джерела

93. Балабін В.В. Визначення поняття «військовий переклад». Філологічні трактати. 2018. Том 10. №3. С. 7–14. URL: [https://doi.org/10.21272/Ftrk.2018.10\(3\)-01](https://doi.org/10.21272/Ftrk.2018.10(3)-01)

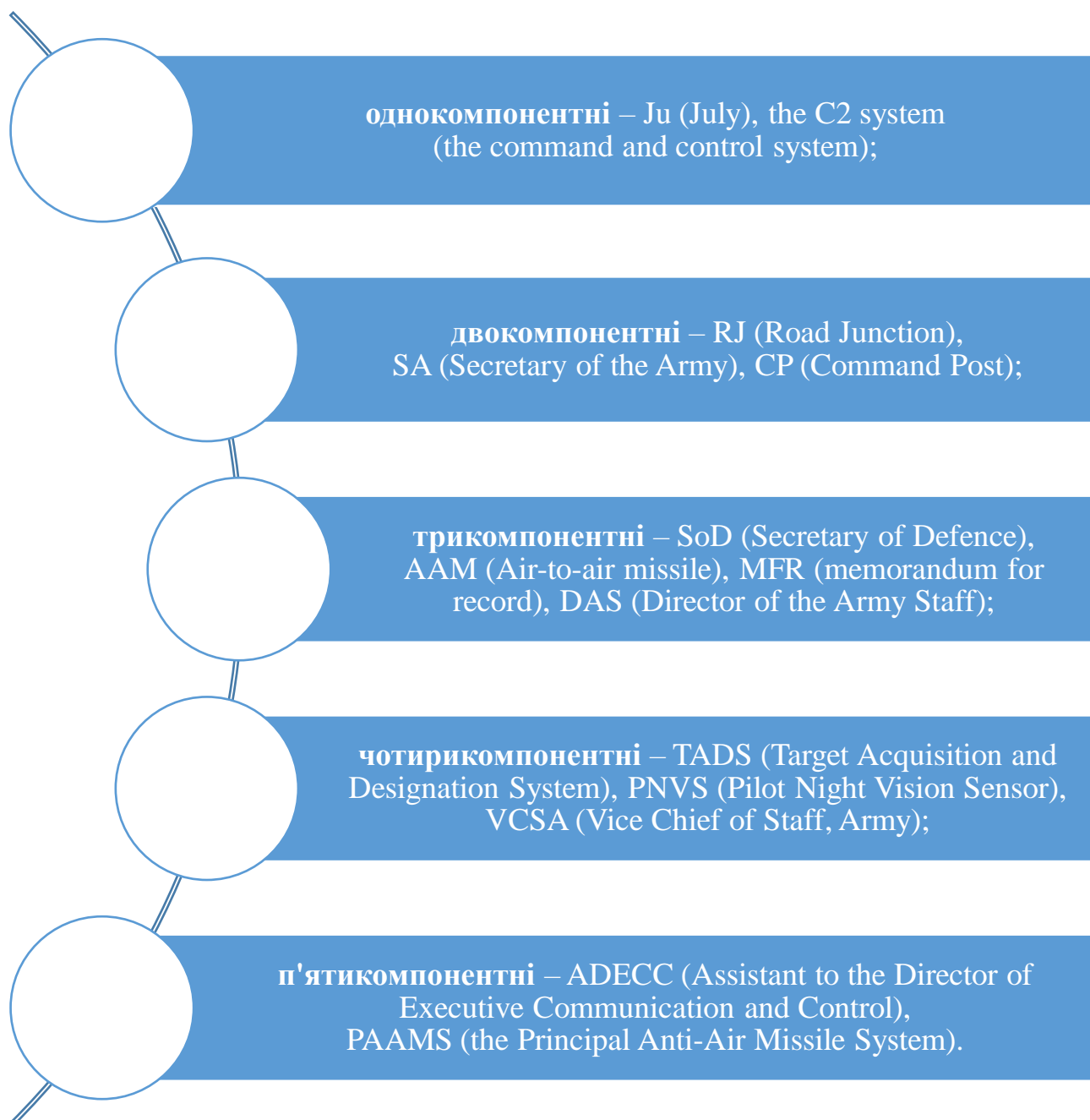
94. Білецька О.О. Переклад інформаційно-новинних текстів у контексті міжкультурної комунікації. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/3/151.pdf>
95. Banhegui, M. Screening Political Bias in Media Translation/ Matyas Banhegui// Translation Journal, 2012. Vol. 16, №3. URL: <http://translationjournal.net/journal/61bias.htm>

ДОДАТКИ

**Специфічні характеристики військового дискурсу
(за Ю.Ю. Дубровою)**

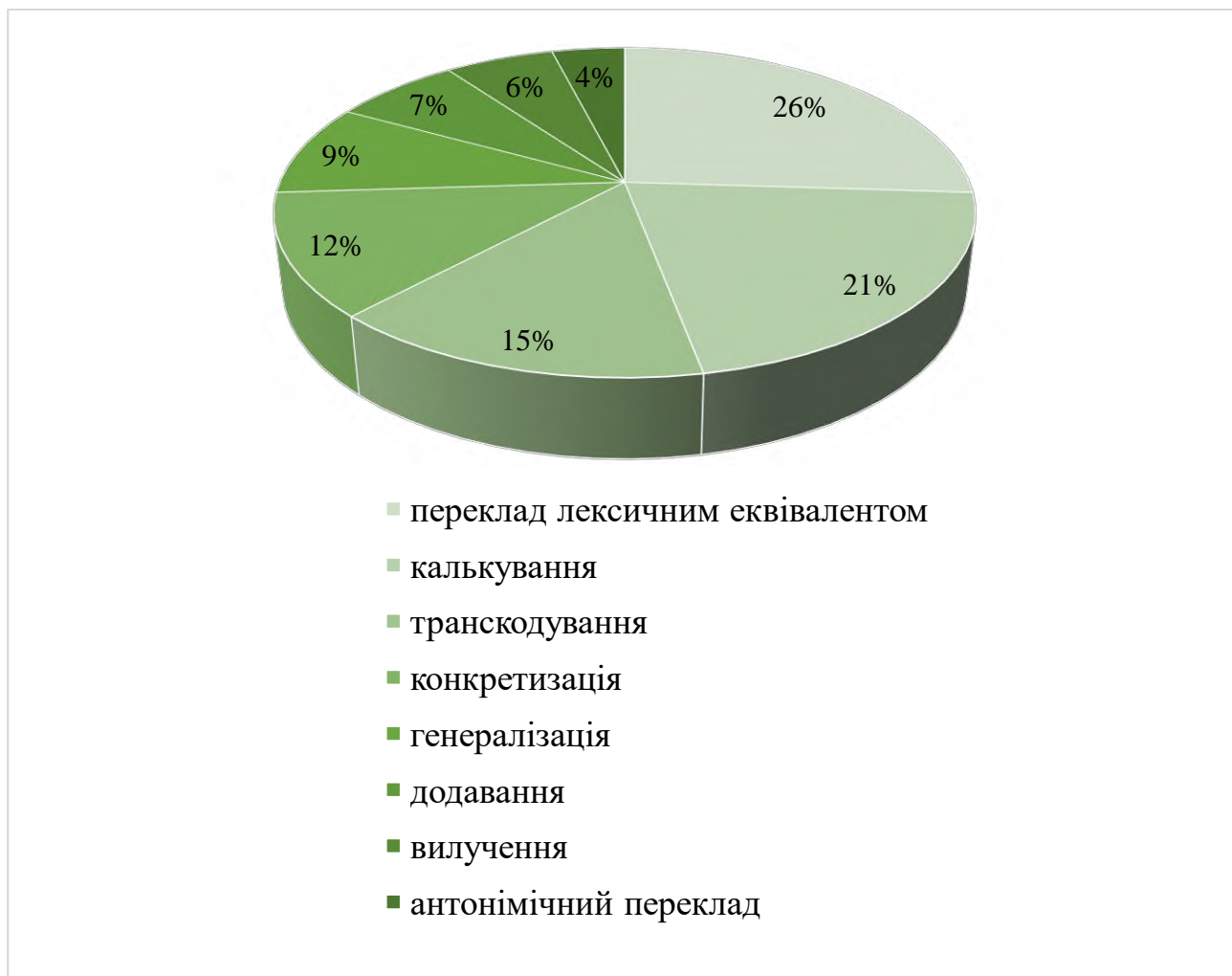

Розподіл військових термінів-скорочень за кількістю компонентів

**Методика дослідження
лексичних та соціопрагматичних особливостей сучасного англомовного
військового дискурсу та відтворення їх у перекладі**

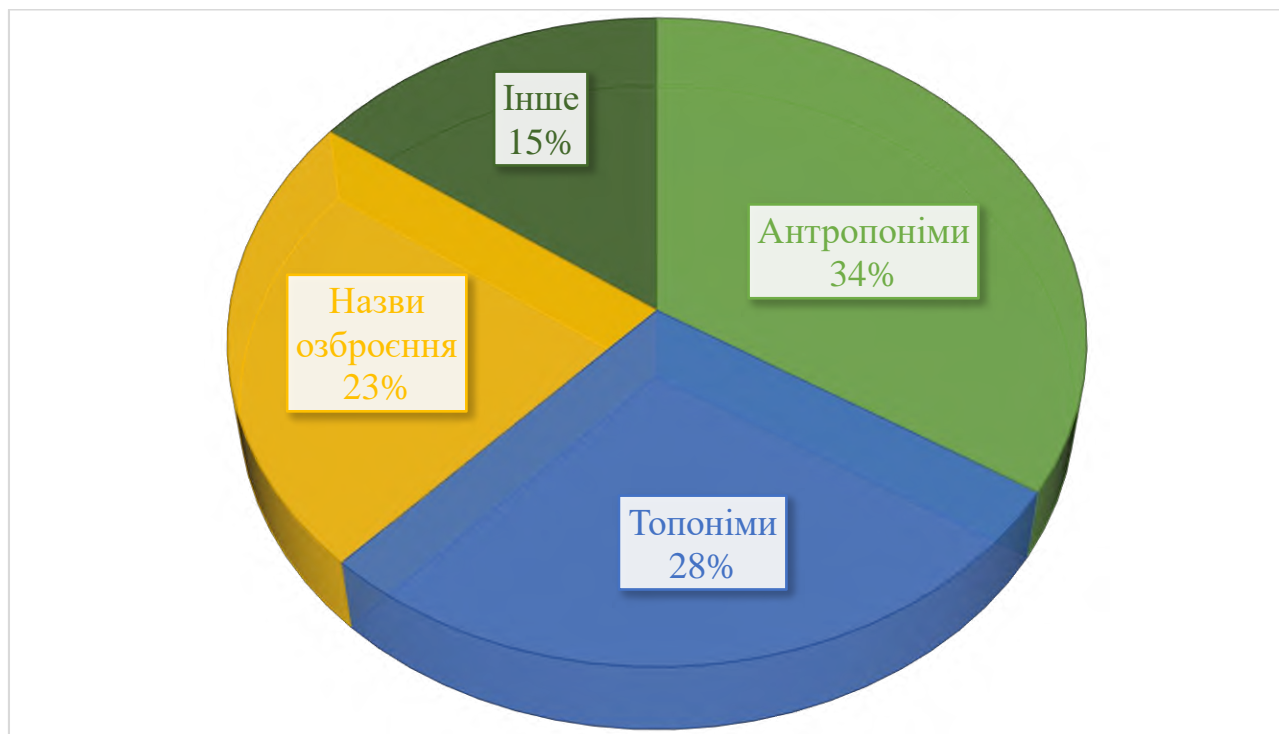
**Відсоткове співвідношення способів перекладу
військових термінологічних одиниць та мовних засобів
прагматичного впливу інформаційно-новинних текстів**

Способи перекладу англомовних військових реалій, які відсутні в українській дійсності і не мають загальноприйнятих термінологічних еквівалентів

№	Спосіб перекладу	Приклад/переклад
1	Опис значення англійського терміну	<i>attack problem</i> – тактичне завдання з ведення наступального бою, <i>ground time</i> – час перебування (літака) на землі
2	Часткова або повна транслітерація	<i>master sergeant</i> – майстер-сержант
3	Транслітерація та дослівний переклад	<i>chief master sergeant</i> – головний майстер-сержант
4	Транскрибування	<i>ensign</i> – енсін, <i>captain</i> – кептен, <i>commander</i> – командер

**Розподіл англомовних військових лексичних інновацій
за словотвірною основою**

Словотвірна основа	Приклад/ переклад
Антропоніми	macronite – макроніти, shoiguing – шойгувати
Топоніми	be ukrained – бути зукраїненим, chornobaite – чорнобаїти
Назви озброєння	Bayraktar – Байрактар, Javelin – Джавелін, Stinger – Стінгер
Інше	tractor troops – тракторні війська

**Способи перекладу англомовної пейоративної лексики
з Інтернет-статей на військову тематику**

Спосіб перекладу	Оригінал	Переклад
Калькування	<i>Secondly, we have once again shown that the much-vaunted "world's second biggest army" is basically a lump of meat incapable of carrying out the tasks set by its leadership.</i>	<i>По-друге, ми вкотре показали, що хвальбона «друга армія світу» за великим рахунком – кусок м'яса, який не може виконати поставлені керівництвом задачі.</i>
Функціональна заміна	<i>All sorts of people pass on information. There are grandmas who know how to sweet-talk the Russians ("Our Russian boys!") and report to us. And there are some people who just never stop.</i>	<i>Інформацію передають різні люди. Є такі бабусі, які можуть заговорювати зуби («Наши русские мальчики!») та доповідати нам. А є без гальм.</i>
Модуляція	<i>The battalion's chief sergeant came up to me and said: "Why are you so sad, kid?" I answered: "I'm sick of everyone flirting with me".</i>	<i>Підходить до мене головний сержант батальйону і каже: «Шо, мала, така сумна?». Я кажу: «Задовбали, всі до мене чіпляються».</i>
Посилення негативної емфази	<i>And our anaesthetist, a guy, was scared and said: "Rina, they've all run away".</i>	<i>А наляканий наш анестезист, хлопчик, каже: «Ріно, вони всі звалили».</i>